

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

Vybrané otázky trestního řízení ve věcech mládeže

Plzeň 2016

Petr Tengler

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vybrané otázky trestního řízení ve věcech mládeže

Vypracoval:	Petr Tengler
Studijní program:	Právo a právní věda
Studijní obor:	Právo
Vedoucí diplomové práce:	JUDr. Petr Kybic, Ph.D. Katedra trestního práva

Plzeň 2016

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň 2016

.....

Petr Tengler

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu diplomové práce panu JUDr. Petru Kybicovi, PhD. za jeho podnětné rady a připomínky, které mi poskytl v průběhu psaní této práce.

Dále bych rád poděkoval své rodině a přítelkyni za podporu během celého studia a korekturu této práce, a také soudcům Okresního soudu v Kladně za vstřícný přístup k mým dotazům během praxe.

Seznam zkratk

EM	-	System elektronického monitorování; elektronický monitoring
IKSP	-	Institut pro kriminologii a sociální prevenci
NOZ	-	Zákon č. 89/2012 Sb., (nový) občanský zákoník
OČTŘ	-	Orgány činné v trestním řízení
OPP	-	Obecně prospěšné práce
OSPOD	-	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OSŘ	-	Občanský soudní řád
PMS	-	Probační a mediační služba
TŘ	-	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
TZ	-	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Ústava	-	Ústavní zákon České národní rady č.1/1993 Sb., Ústava České republiky
ZŘS	-	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
ZSM	-	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Obsah

1. Úvod	12
2. Teoretická část - vymezení základních pojmů	15
2.1. Historický exkurz.....	15
2.2. Prameny.....	17
2.3. Subjekty trestního řízení.....	19
2.4. Mládež.....	20
2.5. Kriminalita mládeže.....	21
2.6. Protiprávní činy.....	21
2.7. Odklony v řízení.....	22
2.8. Sankce - opatření.....	23
2.9. Restorativní justice.....	26
3. Specifika trestního řízení ve věcech mládeže	29
3.1. Odlišnosti trestního řízení ve věcech mládeže od obecné úpravy..	29
3.2. Základní zásady trestního řízení ve věcech mládeže.....	29
3.3. Řízení ve věcech dětí mladších 15 let.....	30
3.4. Průběh řízení.....	32
3.4.1. Přípravné řízení.....	32
3.4.2. Předběžné projednání obžaloby.....	33
3.4.3. Hlavní líčení a veřejné zasedání.....	34
3.4.4. Řízení o opravných prostředcích.....	35
3.4.5. Vykonávací řízení.....	36
3.5. Příslušnost OČTŘ.....	36
3.5.1. Příslušnost soudů.....	36

3.5.2.	Příslušnost ostatních orgánů činných v trestním řízení.....	38
3.6.	Nutná obhajoba.....	38
3.7.	Zákonný zástupce.....	39
3.8.	Ochrana soukromí mladistvých a veřejnost řízení.....	40
3.9.	Dokazování.....	42
3.10.	Probační a mediační služba a její činnost v rámci řízení.....	44
3.10.1.	Dohled Probačního úředníka.....	48
3.10.2.	Probační program.....	50
3.10.3.	Obecně prospěšné práce.....	51
3.10.4.	Domácí vězení.....	52
3.11.	Vazba mladistvých.....	53
3.11.1.	Trvání vazby.....	55
3.11.2.	Přezkoumávání důvodů vazby.....	55
3.11.3.	Opatření nahrazující vazbu.....	56
3.12.	Elektronický monitoring.....	58
4.	Komparace se zahraniční úpravou.....	63
4.1.	Slovensko.....	63
4.1.1.	Probace a mediace na Slovensku.....	64
4.1.2.	Opatření nahrazující vazbu.....	64
4.2.	Německo (SRN).....	65
4.2.1.	Probace a mediace v SRN (Sociální služby).....	65
4.2.2.	Opatření nahrazující vazbu v SRN.....	66
4.3.	Anglie.....	66
4.3.1.	Národní služba (<i>National Probation Service</i>).....	66

4.3.2. Opatření nahrazující vazbu v Anglii.....	67
4.4. Kanada.....	67
4.4.1. Probace a mediace v Kanadě.....	68
4.4.2. Opatření nahrazující vazbu.....	68
4.4.3. Elektronický monitoring v Kanadě.....	69
4.5. Spojené státy americké.....	69
4.5.1. Probace a mediace v USA.....	70
4.5.2. Opatření nahrazující vazbu.....	70
5. Úvahy de lege ferenda.....	71
5.1. Elektronický monitoring.....	71
5.2. Snížení minimální věkové hranice trestní odpovědnosti.....	74
6. Závěr.....	76
7. Resumé.....	78
8. Seznam použité literatury.....	79

1. Úvod

Kriminalita mládeže je palčivým problémem společnosti již odedávna, avšak teprve v minulém století jí začala být věnována větší pozornost. Kromě toho, že je toto téma atraktivní, v poslední době zejména v médiích často probírané, byl i postupný nárůst zájmu právní vědy o tuto oblast důvodem, proč jsem se rozhodl otázkám trestního řízení ve věcech mládeže věnovat.

Téma jsem zvolil především proto, že jak kriminalita (resp. způsoby páchaní, druhy trestné činnosti i okruh pachatelů), tak právní úprava a společenské tendence se neustále mění, qua propter je tato problematika aktuální. Je určitě na místě, abych v první části práce vylíčil základní pojmy, které uvedou do problematiky trestního řízení ve věcech mládeže a jichž budu během práce často užívat. Ač je tato práce zaměřena především na trestní právo procesní, obávám se, že pro účely uvedení do problematiky bude nutné zabrousit i do vod trestního práva hmotného, či právních dějin - stručné historické ohlédnutí a využití poznatků z oboru kriminologie je totiž neméně důležité, abychom pochopili, proč je současná právní úprava taková, jaká je. Výkladem (pro řízení ve věcech mládeže obzvláště, ale i obecně) stěžejního principu restorativní justice zakončím úvodní kapitolu a budu se moci věnovat hlavní části práce.

Cílem mé diplomové práce rozhodně není systematicky zpracovat veškeré instituty a problematické okruhy, které lze v tomto druhu trestního řízení nalézt. Prací, které jsou takto koncipovány, je mnoho a další jim podobná by dle mého názoru neměla patřičný přínos. Rád bych se věnoval v první části této kapitoly obecně nejdůležitějším rozdílům trestního řízení ve věcech mládeže ve srovnání s obecnou úpravou dospělých pachatelů, za použití metody komparace příslušných trestně-právních předpisů.

Zvláštní zřetel přitom věnuji i řízení ve věcech dětí mladších 15ti let, v práci vylíčím, podle jakých předpisů a jak se v tomto druhu řízení postupuje.

Dále se rozepíši o Probační a mediační službě, jejímu vlivu na řízení ale i její práci s pachatelem. Vliv Probační a mediační služby je pro mou práci zásadní, a to kvůli elektronickému monitoringu, jenž by mohla do budoucna využívat či zajišťovat právě ona. Druhá část kapitoly je věnována u mladistvých ne příliš obvyklému a používanému institutu vazby. Velký zájem na zpracování

této problematice mám především proto, že se tento zajišťovací prostředek používá až jako ultima ratio a do budoucna se nabízí možná alternativa - elektronický monitoring. Jelikož spolu témata souvisí, rozhodl jsem se zaměřit na elektronický monitoring, který by mohl být alternativou nejen institutu vazby, ale i ostatních prostředků trestního řízení ve věcech mladistvých. Třetí část kapitoly bude spíše popisná, jelikož právní úprava elektronického monitoringu je prozatím skromná, a v praxi ještě není tento systém využíván, nicméně jeho uvedení do praxe se blíží¹.

Následující kapitola, čtvrtá, se týká komparace se zahraniční úpravou. Vzhledem k tomu, že je velká část práce věnována vazbě a jejím alternativám, rád bych porovnal cizozemské zajišťovací prostředky mladistvých s našimi. Zároveň by tato kapitola měla pozitivně podpořit náhled na elektronický monitoring srovnáním s některými státy, které jej již delší dobu využívají. V porovnání se zeměmi především na západ od České republiky (jedná se zejména o země s anglo-americkou právní kulturou) se může naše právní úprava (co se elektronického monitoringu týče) zdát zastaralá², a proto odborná literatura, poznatky z praxe, ale především výsledky využití systému EM v praxi nám nabídnou východiska pro naši vlastní aplikaci.

Předposlední kapitola bude věnována mé vlastní úvaze de lege ferenda, kde využiji všech získaných poznatků o trestním řízení ve věcech mládeže a elektronickém monitoringu. Pokusím se, za přispění právní úpravy týkající se kontroly výkonu trestu domácího vězení (zde se totiž vyskytuje vůbec první zmínka o možnosti využití elektronického monitoringu v českém právním řádu), zvážit, zda a případně jak by se dal systém EM využít namísto vazby, ale i některých ostatních institutů právě v trestním řízení ve věcech mládeže.

Dovolím si využít prostoru i pro krátkou úvahu o celkové proveditelnosti zavedení elektronického monitoringu do praxe pod záštitou např. Probační a mediační služby a o výhledu použití systému EM do budoucna. Věřím, že právě proto, že je systém EM pro Českou republiku novotou, úvahy de lege ferenda a komparace se zahraničím budou jedním z přínosů mé diplomové práce.

¹ V době psaní práce bylo již Ministerstvem spravedlnosti zadáno výběrové řízení na zhotovitele monitorovacího zařízení.

² Nikoliv však v Evropě, kde se EM opravdu využívá zatím jen v Anglii a Walesu.

Následovat bude závěrečná část, ve které kriticky zhodnotím nalezené poznatky a anglicky psané resumé této práce.

2. Teoretická část - vymezení základních pojmů

2.1. Historický exkurz

Jako úvod do problematiky je jistě vhodné, abych se, alespoň stručně, věnoval právním dějinám, resp. úpravě trestního řízení a trestání mládeže od starověku až po současnost. Kriminalita mládeže není novodobý výmysl, je to společenský fenomén, který provází lidskou civilizaci od samotného počátku. Současná doba se od minulé liší v právní úpravě postihování kriminality, ale zároveň i v předmětu útoků a způsobu jejich provedení, či následného skrývání. Toto je zapříčiněno mimo jiné i tím, že žijeme v moderní době (srovnáme-li např. se starověkem), kdy jsou prostředky k páchání trestné činnosti daleko lépe dosažitelné, cestování je snadnější. Na druhou stranu nutno uznat, že i způsoby odhalování trestných činů, nalezení pachatele a následně jeho postižení, jsou díky současné kriminalistice také snadnější.

Starověká společnost se v otázce trestního řízení s mládeží vyznačuje tím, že sice počítá s trestnou činností dětí, ale nevěnuje faktu, že pachatelem je mládež, téměř žádnou pozornost. Kruté tresty a žádné rozlišování v osobě pachatele byly v této většinou patriarchální společnosti obvyklé. Ideálním příkladem je pro potřebu této práce starověký Řím: Otec jakožto hlava rodiny měl téměř absolutní moc nad ostatními příslušníky. Děti mohl trestat za neposlušnost a přečiny fyzickými tresty, trýzněním a ty mu musely být po vůli. Starověký Řím jsem vybral jako příklad pro jednu věc: V Justiniánových zákonech je poprvé označeno dítě - tedy osoba do sedmi let věku.³ Po sedmém roce již byla osoba plně odpovědná. Nedostatek věku však až do devatenáctého století nehrál nikterak velkou roli při posuzování výše trestu. Výše trestů byla přísná, často se uplatňovala zásada „oko za oko, zub za zub“.

Středověké právo na našem území rozlišovalo dvě kategorie věku a to **dospělost** a **nedospělost**. Dospělost se prokazovala přímým „ohledáním“ dotyčné osoby, především se hledělo na existenci druhotných pohlavních znaků, což trvalo až do 16. století. Roku 1549 byl zřízením zemským zaveden věk dospělosti a upustilo se od „ohledávání“. Muži byli dospělí od osmnácti let věku, pokud byli

³ Corpus Iuris Civilis : Cod.6.30.18.: „Si infanti, id est minori septem annis, in potestate patris vel avi vel proavi....“ - volně přeloženo : „ Pokud dítě, kterému je méně než sedm let, nachází se v područí svého otce, nebo dědečka....“

měšťané nebo od dvaceti let věku, pokud byli šlechtického stavu. Dívky byly jednotně dospělé ve věku patnácti let bez ohledu na jejich stavovskou příslušnost.

Obnovené zřízení zemské roku 1627 reformovalo náhled na zletilost, kdy sjednotilo dospělost u mužů na dvacet let, u žen na patnáct. Stále však chybí jakákoliv úprava, která by se dotýkala trestně-právní odpovědnosti, či jejího zániku u mládeže, resp. nedospělých.

Konečně se mládež dočkala právní úpravy za Marie Terezie, v Hrdelním řádu (*Constitutio criminalis Theresiana*) z roku 1768. Tento řád rozlišoval tři věkové kategorie a to na děti (0-7 let), nedospělé (7-14let) a mladistvé (14-16), přičemž u dětí téměř vylučoval trestní odpovědnost, leda by dítě provedlo trestný čin ze zlé vůle a samo si dobře uvědomovalo následky s takovým činem spojené. Věk nedospělého byl spojen s mírnějšími tresty a mladistvý již byl plně trestně odpovědný, jeho věk mohl být brán pouze jako polehčující okolnost. Torturu⁴ na nedospělých bylo možno vykonávat, pouze pokud by se dopustili hrdelních zločinů.⁵

Osvícensky ovlivněný, a naší právní úpravě se již podobající byl Všeobecný zákoník o zločinech a jejich potrestání (1787), stanovující, že děti do dvanácti let nebyly trestně odpovědné. V období do roku 1852 bylo několik reforem, které jsou pro nás podstatné pouze zavedením „nepříčetnosti“, tedy stavu myslí, ve kterém se nacházelo každé dítě či nedospělý, a proto nebylo možné je trestně stíhat pro jeho činy (do čtrnácti let věku).

V roce 1852 byl vydán Rakouský trestní zákoník, který rozlišuje věkové kategorie trestní odpovědnosti takto: děti⁶ (0-10 let), nedospělí⁷ (10-14 let) a mladiství⁸ (14-20 let).

Až v roce 1899 byl zřízen první soud pro mladistvé a to ve Spojených státech amerických, konkrétně ve státě Illinois. Tento soud se vyznačoval tím, že řešil jak věci trestní, tak věci civilní (opatrovnictví apod.)⁹

⁴ Právo útrpné, v absolutismu již téměř přežitkem, nicméně stále bylo součástí Theresiany, a stále bylo důkazním prostředkem.

⁵ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 190

⁶ Děti byly do deseti let věku naprosto „nepříčetné“.

⁷ Zmenšená příčetnost, která vylučovala odpovědnost za trestné činy, nikoliv však za přestupky nedospělých.

⁸ Mladiství byli plně trestně odpovědní, avšak jejich věk byl polehčující okolností. Rakouský trestní zákoník vylučoval trest odnětí svobody na doživotí či trest smrti pro mladistvého pachatele.

Prvním samostatným předpisem na našem území se stal zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží. Co se Evropy týká, bylo Československo jedním z posledních států, který zavedl soud pro mládež¹⁰. Tento zákon také stanovil hranici trestní odpovědnosti od čtrnácti let věku¹¹, do kdy byly děti nazývány „nedospělými“, poté do osmnácti let byly nazývány mladistvými. Mladiství byli trestně odpovědní, vylučovala se však trestní odpovědnost zaostalého jedince (v současnosti známe jako mravní a rozumovou vyspělost).

Tento zákon byl zrušen trestním zákonem č. 86/1950 Sb., který vstoupil v účinnost 1.8.1950, ten opět sjednotil úpravu obecnou s úpravou speciální. Soudy pro mládež byly taktéž zrušeny a až do revoluce roku 1989 se v právní úpravě trestního řízení ve věcech mládeže změnilo málo. Veškeré snahy vyšly vinou tehdejšího státního režimu vniveč. V rámci rekodifikací, kdy došlo k novelám v roce 1990, nastal určitý posun k lepšímu, ale zásadní změny se právní úprava dočkala teprve roku 2003.

Byl vydán zákon o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen ZSM), který se navrácí k tradici speciální úpravy soudnictví nad mládeží a opět zavádí **soudy pro mládež**, o nichž se rozhovořím v následující části práce.

2.2. Prameny

Zkoumáme-li trestní řízení ve věcech mládeže, musíme vycházet z platné právní úpravy, kterou pro nás znamená zejména předpis č. 218/2003 Sb. - zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže, dále v textu označen zkratkou ZSM). Tento zákon vystupuje jako *lex specialis* vůči obecné úpravě trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb. ve znění pozdějších zákonů, dále jen TZ) a trestního řádu (zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, dále jen TR), které jsou v řízení ve věcech mládeže používány subsidiárně - tedy tehdy, pokud ZSM určitou otázku

⁹ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL a Josef KUČHTA. *Trestní právo procesní*. 4., přepracované vydání. Praha : C.H. Beck, 2013, s. 637. ISBN 978-80-7400-496-4.

¹⁰ MATIAŠKO, Maroš : *Modely systémov súdництва pre mládež*, *Trestněprávní revue* 8/2011, s. 232 : „*Holandsko 1901, Velká Británie 1908, Írsko 1908, Nemecko 1923, Rakúsko 1928, Československo 1931*“

¹¹ Zákon č.48/1931 Sb., §1

neupravuje. Užití TZ a TR je také možné delegací, kdy ZSM odkazuje na konkrétní ustanovení jiného zákona¹².

Nesmím opomenout ani předpisy upravující občanské soudní řízení (dále jen OSŘ), na které odkazuje ZSM v hlavě třetí¹³, tedy v ustanoveních o řízení ve věcech dětí mladších 15ti let. Předpisů upravujících občanské soudní řízení¹⁴ se užívá, nestanoví-li ZSM jinak.

Neméně důležitým pramenem je zákon č. 1/1993 Sb, tedy Ústava České republiky, která zakládá soudní soustavu a určuje v čl. 90 že pouze soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy. Pramenem na srovnatelné úrovni je Listina základních práv a svobod, v našem právním řádu zakotvená jako usnesení České národní rady č. 2/1993 o vyhlášení Listiny jako součásti ústavního pořádku České republiky, která v čl. 36 a následujících upravuje právo na soudní a jinou právní ochranu (zakládá mimo jiné principy rychlého procesu, zákonného soudce, zákazu retroaktivity atp.) a samozřejmě Listina jako celek poskytuje záruku všech lidských práv.

Kromě vnitrostátního práva bych se rád stručně zaměřil i na mezinárodní právo, na mezinárodní smlouvy a úmluvy. Významným dokumentem mezinárodního práva je pro Českou republiku určitě **Úmluva o právech dítěte**, dokument sestavený pod záštitou Organizace spojených národů, který byl ratifikován roku 1991 prezidentem ČSFR¹⁵, a byl přejet 1.1.1993 v rámci právní kontinuity Českou republikou jako nástupnickým státem. Tento dokument hovoří o dítěti jako o fyzické osobě mladší osmnácti let, přičemž připouští možnost, že by některé státy měly nižší hranici zletilosti. Mimo jiné tento dokument zavazuje státy ke zvláštnímu přístupu při jednání s delikventními dětmi (v našem případě mládeží), např. v čl. 3 požaduje po státu „sledování nejlepšího zájmu dítěte jako prioritního hlediska“, zakazuje diskriminaci (čl. 2). Dále vyjmenovává dodržování lidských práv, se kterými se můžeme setkat i v ostatních dokumentech, jako např. zákaz mučení, zákaz trestu smrti atp. Pro mou diplomovou práci je však nejvýznamnější čl. 37, písm. b), který hovoří o zatčení, zadržení či uvěznění na

¹² Např. §6 ZSM užívá definici trestného činu obsaženou v trestním zákoníku a zároveň na něj odkazuje, že se použijí jeho ustanovení při posuzování provinění, jako kdyby se posuzoval trestný čin

¹³ ZSM §89-96

¹⁴ Zákon č. 99/1963 Sb, *Občanský soudní řád*, ale hlavně zákon č.292/2013 Sb., *o zvláštních řízeních soudních*

¹⁵ Sdělení federálního ministerstva zahraničí, č. 104/1991 Sb., platné od 6.2.1991

„nejkratší nutnou dobu“ a požaduje, společně s čl. 40, aby každý úkon konaný proti dítěti, byl konán pouze na základě zákona. Zásadní větou je, že trest odnětí svobody nebo vazba mají být užívány až jako poslední z možných prostředků, jako **ultima ratio**. Kontrolu provádí Výbor pro práva dítěte, který po každém ze smluvních států vyžaduje jednou za 5 let podrobnou zprávu¹⁶.

Dokumentem, který se zaměřuje spíše na trestněprávní politiku a společenskou reakci na kriminalitu dětí jsou **Standardní minimální pravidla pro výkon soudnictví nad mládeží - Pekingská pravidla**. Dokument sice obsahuje procesně-právní „omezení“, resp. požadavky na zacházení s mládeží, ale je velmi obecný a spíše se věnuje dopadu trestního řízení na mládež - preferuje odklony v řízení, opět stanoví trest odnětí svobody až jako ultima ratio, vyžaduje přiměřenost opatření ukládaných mládeži. Mimo jiné také požaduje, aby soudnictví pro mládež bylo aplikováno i na tzv. mladé dospělé (v ČR osoby blízké věku mladistvých).

Poslední dokument, o kterém se zmíním konkrétněji, jsou **Pravidla OSN na ochranu mládeže zbavené svobody - Havanská pravidla**¹⁷. Zde je za mladistvého považován každý, kdo je mladší 18 let. Havanská pravidla jsou již velmi konkrétní a ukládají státům, aby stanovily minimální věkovou hranici, od které je možno zbavit mladistvého svobody, dále se do hloubky věnují vůbec celému průběhu trestu odnětí svobody, ale i době po něm následující, tedy po propuštění. Vyžadují specializovanost a odbornost zaměstnanců pracujících s mládeží.

Mezinárodní právo je obsáhlé a smluv je mnoho, proto už zmíním jen **Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod** a **Evropskou úmluvu o výkonu práv dětí**, které kompletují základní náhled do mezinárodní úpravy trestního práva.

2.3. Subjekty trestního řízení

Subjekty řízení rozumíme okruh osob, které mají vliv na průběh řízení. Tento vliv uplatňují v rámci svých práv a povinností daných zákonem. ZSM¹⁸

¹⁶ HULMÁKOVÁ, Jana. Delikventní mládež ve významných mezinárodních dokumentech. Trestněprávní revue. 2009, č. 12, s. 365.

¹⁷ *United Nations Rule for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty - The Havana Rules* - Rezoluce OSN 45/113, přijatá Valným shromážděním OSN 14.12.1990

¹⁸ ZSM, §2, odst. 2, písm. c)

rozlišuje tyto základní subjekty: **orgány činné v trestním řízení** (soud pro mládež, policejní orgán ČR, státní zástupce), a toho, proti němuž se řízení vede, tedy **mladistvého** (podle stádia řízení na podezřelého, obviněného, obžalovaného a odsouzeného). Šámal ve své učebnici¹⁹ přidává další subjekty : „poškozený, zúčastněná osoba, osoby se samostatnými obhajovacími právy, probační úředník a v případě řízení proti mladistvému **orgán sociálně-právní ochrany dětí**“.

Nutno zmínit - soud pro mládež neznamena samostatný soud stojící bokem mimo soudní soustavu (jako např. ústavní soud). Soud pro mládež je pouze specializovaný senát (nebo samosoudci) uvnitř soustavy obecných soudů. Např. na Okresním soudu v Kladně se soudci soudu pro mládež věnují i trestnímu právu dospělých, vzhledem k tamní nízké kriminalitě mladistvých.

2.4. Mládež

Mezinárodní právo rozlišuje mládež rozdílně od české úpravy, hodlám se tomu věnovat ve čtvrté kapitole mé práce. Prozatím vyložím, jak je mládež rozlišována v naší právní úpravě, tedy v ZSM. ZSM se věnuje vymezení mládeže již v úvodních ustanoveních, v § 2 který nám určuje toto dělení:

Mládeží se rozumí dvě skupiny fyzických osob, kterými jsou **děti** a **mladiství**.

Dětmí, podle § 2, odst. 1, písm. b), se rozumí ta osoba mladší patnácti let, která v době spáchání činu jinak trestného nedovršila patnáctý rok věku.

Mladistvým je podle § 2, odst. 1, písm. c) ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok věku a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.

Pro správné určení kategorie trestní (ne)odpovědnosti není rozhodující den narození, nýbrž den po tomto následující, tedy spáchá-li dítě čin jinak trestný v den svých patnáctých narozenin, nebude na tento čin nahlíženo jako na provinění, ani se na dítě nebude hledět jako na mladistvého, ne však již po půlnoci tohoto dne. Např. osoba narozená 14.2.1990 bude trestně odpovědná až od 15.2.2005.

¹⁹ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL a Josef KUČHTA. Trestní právo procesní. 4., přepracované vydání. Praha : C.H. Beck, 2013, s.133

Vynechaným označením jsou **mladí dospělí**, kteří se vyskytovali v původním, nepřijatém návrhu ZSM. Mělo se jednat o osoby dospělé, zletilé podle českého práva, které nepřekročily dvacátý první rok věku. Bohužel tento návrh nebyl přijat, a jediným pozůstatkem je úprava ukládání sankcí pachatelům trestných činů, kteří jsou ve **věku blízkém mladistvým**.

2.5. Kriminalita mládeže

„*Kriminalita je souhrn trestných činů spáchaných na určitém území za určité období*“²⁰ - takovou definici můžeme najít ve Svatošově učebnici Kriminologie. Kriminalita mládeže se dá, na našem území, zúžit vložním souslovím „osobami mladšími 18 let“.

Podstatné je zmínit se o kriminalitě mládeže proto, že sama o sobě tvoří nezanedbatelnou část celkové kriminality. Statistiky ministerstva vnitra²¹ za rok 2014²² hovoří sice o poklesu kriminality mládeže jako celku, narůstá však brutalita spáchaných útoků.

Za rok 2014 spáchala mládež dohromady 4717 provinění, z toho 1350 bylo spácháno dětmi mladšími 15 let, 3367 mladistvými, což tvoří 1,6% z celkové kriminality (288 660 zjištěných trestných činů za rok 2014).

2.6. Protiprávní činy

Protiprávní čin je dle zákonné úpravy²³ buď trestný čin, čin jinak trestný nebo provinění. Toto rozlišení na kategorie je opodstatněno okruhem osob, které se mohou toho kterého protiprávního činu dopustit, hledí se na věk pachatele a přičetnost.

Trestný čin je v TZ²⁴ definován jako protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. Dále se trestné činy dělí podle závažnosti na přečiny a zločiny, se zřetelem na společenskou škodlivost daného trestného činu se rozlišuje podle maximální horní hranice trestní sazby a to do pěti let přečiny, od minimální sazby pěti let při dolní hranici zločiny. Trestného činu se může dopustit pouze fyzická osoba, která je

²⁰ SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012.s. 26

²¹ Zdroj dostupný [online] z :<http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>

²² Aktuální, pro rok 2015, ještě nebyly k dispozici v době psaní práce

²³ ZSM §2, odst. 2

²⁴ TZ §13, odst. 1

trestně odpovědná, tedy dovršila patnáctý rok věku a je přičetná. Samostatnou kategorií vyznačenou ve zvláštní části TZ jsou také „Zvlášť závažné zločiny“.

Proviněním rozumíme podle ZSM²⁵ trestný čin spáchaný mladistvým. Provinění můžeme chápat jako modifikaci trestného činu, který spáchal mladistvý. V ZSM se nevyskytuje žádná hmotněprávní úprava provinění, jako je tomu ve zvláštní části TZ, proto zákon přímo odkazuje, co se hmotněprávní úpravy - tedy posuzování provinění týče, na trestní zákoník.

Provinění se tedy může dopustit pouze mladistvý, jak již bylo řečeno výše, osoba která dosáhla patnácti let věku a nepřesáhla osmnáct let věku. Obzvláštní zřetel se však při posuzování provinění bere na rozumovou a mravní vyspělost mladistvého, která je mimo věk a přičetnost jedním z obecných požadavků na subjekt pachatele. Takovéto posuzování, je-li o vyspělosti pochyb, probíhá formou znaleckého posudku. Mladistvý pachatel by měl být rozumově a mravně vyspělý alespoň tak, jak je u většiny jeho vrstevníků běžné.

Čin jinak trestný je ve své podstatě to samé, jako trestný čin podle TZ, avšak takový čin není trestný vzhledem k nedostatku trestní odpovědnosti pachatele. Činy jinak trestné můžeme dělit na dvě kategorie - v první kategorii trestní odpovědnost pachatele neexistuje zejména pro **nedostatek věku**, nedostatek přičetnosti nebo nedostatek potřebného stupně mravní a rozumové vyspělosti (již zmíněno u mladistvých pachatelů). V kategorii druhé je sice pachatel trestně odpovědný, naplnil v zákoně vymezené znaky skutkové podstaty, ale jeho čin nedosahuje dostatečného stupně nebezpečnosti pro společnost.

2.7. Odklony v řízení

Odklony v řízení jsou alternativní způsoby řízení, pro něž je charakteristické, že nedochází k projednání protiprávního činu v hlavním líčení. Odklony samy o sobě jsou založeny na principech tzv. restorativní (obnovující) justice, jíž se věnuji více o pár stran dále. Upraveny jsou § 68 ZSM a následujícími, kde přímo v § 68 jsou kladeny požadavky na možnost využití odklonu. Zaprvé musí být dostatečně vyjasněn skutkový stav věci, podložen důkladným dokazováním, aby se podezření ze spáchání provinění jevílo dostatečně důvodným. Zadruhé musí být mladistvý „*připraven nést odpovědnost*

²⁵ ZSM §6, odst.1

za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků jeho provinění.“ Soud může nadále zakázat mladistvému činnosti, které by mohly vést k možnosti spáchání dalšího provinění (zákaz vstupu na určité kulturní akce, nošení při sobě zbraní, drog).²⁶ Podmínky určené v § 68 ZSM musí být splněny kumulativně, jinak není možno přistoupit k odklonu.

Obecně známe odklony tyto: podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, trestní příkaz, dále podmíněné odložení podání návrhu na potrestání a v řízení ve věcech mládeže odstoupení od trestního stíhání.

2.8. Sankce - opatření

Sankce udílené mladistvým za provinění jsou upraveny v ZSM, který modifikuje obecnou úpravu trestního zákoníku a trestního řádu, které se, jak již bylo zmíněno, užívají subsidiárně. Základním východiskem ukládání sankcí je princip restorativní justice, jíž se věnuji v následující podkapitole. Samotný ZSM nabádá „k obnovení narušených sociálních vztahů, začlenění dítěte nebo mladistvého do rodinného a sociálního prostředí a předcházení protiprávním činů.“²⁷

Sankce ukládané mládeži se nazývají **opatření**. Druhů známe vícero, tedy mladistvým jsou ukládána **výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření**. Dalším druhem jsou **opatření ukládaná dětem mladším 15ti let** a přiměřená omezení a povinnosti, která u dětí nahrazují výchovná opatření.²⁸

Zde si dovolím na chvíli se zastavit a zauvažovat: Je pro mne trochu sporné, aby se opatření řadila mezi „sankce“, tedy vyjma trestních opatření, které jsou sankcemi v pravém smyslu slova. Můj postoj plyne ze samotného pojetí trestního řízení proti mladistvým, kdy udílení sankcí není základním cílem, naopak tím nejzazším, proto bych se možná raději terminologii opatření, jako podmnožiny sankcí, spíše vyvaroval. Hulmáková hovoří o právních následcích provinění²⁹, ale mluví i o výchovných a ochranných opatřeních jako o sankcích. Nemohu si pomoci, ale ač mají některá opatření charakter sankce (obzvláště

²⁶ Takové omezení musí být konkrétně zacíleno vzhledem k osobnosti mladistvého a provinění, pro které je proti němu vedené řízení. Příkladem správného omezení budiž zákaz vstupu na vystoupení kapely, na jejímž minulém vystoupení spáchal mladistvý provinění, pro něž je v tuto chvíli stíhán.

²⁷ ZSM, §3, odst.1

²⁸ ZSM, § 2, odst. 2

²⁹ HULMÁKOVÁ, J. Trestání delikventní mládeže. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s.29

ochranná opatření se tak mohou jevit), připadají mi spíše jako „povinnosti směřující k nápravě s některými prvky sankcí“ než sankce³⁰ v pravém slova smyslu.³¹ Nehodlám se přit s většinou terminologií odborných publikací a autorů u nás, pouze bych rád zmínil, že mi opatření ukládaná mladistvým připadají minimálně jako sankce *sui generis*.³² Na druhou stranu autoři komentářů ZSM ve výkladu rozebírají opatření, a termín sankce používají pomálu (na rozdíl od Hulmákové, která rovnou hovoří o sankcích), především upozorňují na to, že opatření mají sankční charakter pouze okrajově, jejich hlavní smysl je ale jiný³³ - a k jejich názoru se já přikláním.

Základní procedurou v řízení proti mládeži je posloupnost jednotlivých řešení. Zprv by se mělo zvážit, zda lze využít **odklonů** v řízení. Pokud jich využít nejde, nadchází výchovná a ochranná opatření. Předposlední možností jsou alternativní trestní opatření a až jako *ultima ratio* trestní opatření. Dále ZSM nabádá k subsidiárnímu užití sankcí, především nepodmíněné odnětí svobody je označeno jako poslední možnost, není-li jiného zbylí.

Výchovná opatření je možno ukládat samostatně, nebo v kombinaci s ochrannými druhy opatření. Jsou specifickou kategorií sankcí a lze je ukládat až na výjimky pouze mladistvým pachatelům.³⁴ Výchovnými opatřeními rozumíme následujících pět :

- 1) Dohled probačního úředníka
- 2) Probační program
- 3) Výchovné povinnosti

³⁰ Gerloch dělí sankce podle funkce na reparační, satisfakční, preventivní, represivní a další, přičemž říká, že represivní se používají v trestním právu. GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 5. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 162

³¹ Tato krátká úvaha je založena možná až na příliš subjektivním chápání slova "sankce", jako určitý postih, či trest. Nedokážu se ztotožnit například s tím, že zařazení do probačního programu (které má mladistvému pomoci) by se dalo považovat jako určitý postih, či trest. Až po nesplnění této povinnosti bych teprve udělil opravdovou sankci.

³² V návaznosti na předchozí poznámku: Samozřejmě pokud se na věc podíváme z pohledu teorie práva, pak je sankcí povinnost něco strpět, konat, nekonat. Tím pádem za provinění musí mladistvý strpět probační program, já na termín sankce hleděl v tomto případě spíše z lidského hlediska, nechápu opatření jako tresty, ale jako možnosti k nápravě.

KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Vyd. 1., 3. dot. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. s. 152

³³ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha. C. H. Beck, 2011, s.13

³⁴ *Tamtéž*, s.29

4) Výchovné omezení

5) Napomenutí s výstrahou

Ochranná opatření - další stupeň opatření, která je možno uložit. Ochranná opatření lze uložit v kombinaci s opatřeními výchovnými.³⁵

1) Ochranné léčení

2) Zabezpečovací detence

3) Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty

4) Ochranná výchova

Výčet **trestních opatření** nalezneme v § 24 ZSM. Jedná se o nejpřísnější sankce, které lze mladistvému uložit a uplatňuje se zde zásada subsidiarity vůči ostatním druhům opatření, stejně tak se ale tato zásada uplatňuje i mezi jednotlivými trestními opatřeními. Není to pravidlem, ale ze zjištěných skutečností mi připadá, že praxe ukládání trestních opatření je postupná, tak jak je to v následujícím výčtu. Nejčastěji se tedy ukládá trest obecně prospěšných prací³⁶. Trest nepodmíněného odnětí svobody má přicházet v úvahu až jako poslední v řadě, pokud nelze účelu trestu dosáhnout jinak a ukládá se pouze za ta nejzávažnější provinění.

Trestní opatření známe tedy tato³⁷ :

a) obecně prospěšné práce

b) peněžitě opatření

c) peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu

d) propadnutí věci

e) zákaz činnosti

f) vyhoštění

³⁵ Příkladem budiž současné uložení výchovného opatření napomenutí s výstrahou (spíše formální postrašení/odstrašení pachatele) a ochranného opatření zabrání věci či jiné majetkové hodnoty (prostředku, za pomoci jehož, nebo kvůli kterému spáchal obviněný provinění, nejčastěji se vyskytuje zabrání drog)

³⁶ Obecně prospěšné práce jsou, alespoň v kladenském okrese, nejčastěji ukládaná trestní opatření, jak mi sdělil JUDr. Ivo Poštolka, předseda senátu kladenského soudu pro mládež.

³⁷ ZSM §24, odst. 1, písm. a) - k)

Tamtéž ale v odst. 2, je opět znát, jak velký je kladen důraz na osobnost pachatele, resp. vhodnost uloženého opatření vzhledem k osobnosti pachatele, jeho osobním poměrům a hodnotám, opatření mají napomáhat dalšímu vývoji mladistvého, vytvářet pro něj vhodné podmínky

- g) domácí vězení
- h) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
- i) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení)
- j) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem
- k) odnětí svobody nepodmíněně

Zvláštní skupinou jsou **opatření ukládaná dětem mladším patnácti let**, kterým se zákon věnuje v §93, odst. 1. Jedná se o kombinaci ochranných a výchovných opatření, těch nejvíce vhodných pro děti mladší 15ti let. Výčet je zde:

- 1) Výchovná povinnost
- 2) Výchovné omezení
- 3) Napomenutí s výstrahou
- 4) Zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisko výchovné péče
- 5) Dohled probačního úředníka
- 6) Ochranná výchova
- 7) Ochranné léčení

2.9. Restorativní justice

„Restorativní justici lze chápat jako soubor postulátů, cílů a metod, které charakterizují určitý přístup k řešení problematiky zločinnosti.“ - takto³⁸ definuje restorativní justici kolektiv autorů z Institutu pro kriminologii a sociální prevenci. Samotná podstata restorativní justice je daleko širší, než aby se vešla do jedné věty, nicméně využiji nyní prostoru pro alespoň částečné přiblížení tohoto konceptu.

Jedním ze snadných přístupů, jak restorativní justici vysvětlit, je uvést její dá se říci opak, tedy justici retributivní. **Retributivní justice**, tedy doslova justice

³⁸ KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s.8

„odplatná“³⁹, spočívá v přísném přístupu k pachateli trestné činnosti a zpravidla preferuje sankci ve formě trestu. Toto pojetí je také jedno z nejstarších, klasické „*ab altero expectes, alteri quod feceris*“⁴⁰, abych citovali i právní pramen: „*Jestliže právoplatný občan vyrazil oko příslušníku plnoprávných občanů, vyrvou mu oko.*“⁴¹ Přístup možná vůči pachateli účinný, nicméně ve větším měřítku a s přihlédnutím k současnému stavu kriminality, resp. i možností trestní represe (přeplněné věznice, vzrůstající počet trestných činů) neúčinný. Dovolím si citát, který trefně vystihuje i můj postoj vůči retributivní justici : „*Oko za oko a svět bude slepý.*“ - Mahátma Ghándí.

Restorativní justice je tedy opakem, nesnaží se přímo ztrestat pachatele, jde zde spíše o nápravu způsobené škody, především při zapojení pachatelových vlastních sil. Restorace, z angl. „restore“, znamená obnovu, nápravu předešlého stavu. Restoraci lze chápat ve dvou rovinách - buď jako nápravu následků, které vznikly z trestného činu, ale také jako nápravu samotného pachatele, který je zapojen do odstraňování následků svého činu, což na něj má mít pozitivní vliv. Podstatný je souhlas **všech** zúčastněných.⁴²

Karabec ve své práci⁴³ vytyčuje devět základních bodů koncepce restorativní justice, z nichž si dovolím několik, pro účely této práce nejpodstatnějších, odcitovat:

1) „*Zločin nemá být považován za porušení společenského pořádku ani za překročení abstraktních právních a morálních pravidel, ale má být chápán především jako škoda (újma), která byla způsobena oběti a jako hrozba pro bezpečnost společnosti*“

2) „*Reakce na zločin má přispět ke snížení (odstranění) této škody a hrozby*“

3) „*Hlavním účelem společenské reakce na spáchaný čin nemá být potrestání pachatele, ani jeho převýchova nebo odstrašení, ale vytvoření takových podmínek, aby mohly být odstraněny následky trestné činnosti.*“⁴⁴

³⁹ Z anglického "retribution" - odplata, msta

⁴⁰ lat. "Očekávej od druhého, co jsi druhému učinil"

⁴¹ Chammurapiho zákoník, čl.196

⁴² ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2007. s 13

⁴³ KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s.8

4) „Tendence ke zpřísnování trestní represe (ukládání přísnějších trestů) je kontraproduktivní, zejména u mladistvých pachatelů.“⁴⁵“

Britský odborník na restorativní justici, Theo Gavrielides, ve svém článku⁴⁶ pro Evropský institut pro prevenci a kontrolu kriminality, komentuje současné dlouhotrvající rozpory o definici „restorativnosti“, která bývala často zaměňována, či chápána jako synonymum mediace. Odkazuje také na amerického profesora Gordona Bazemora, který se tématu restorativní justice, především ve spojení s mládeží, dlouhodobě věnuje a který brojí proti záměně termínu mediace s restorativní justicí.

Seznam autorů, kteří se pokoušeli definovat restorativní justici, je dlouhý, seznam těch, kteří se přou o to, zda je definice vůbec účelná, je ještě delší. Já se přikláním k tomu, že je důležitější vymezit, v kterých oblastech se principy restorativní justice vyskytují (mediace, odklony v trestním řízení, výchovné programy, působení na delikventa a zamezení recidivě) a zaměřit se na jejich efektivní využití. Většinou se tedy restorativní justice definuje podle způsobu provedení, prostředků a principů, které konkrétní stát využívá.

Další rozpor, který se nabízí - zda má být systém restorativní justice součástí státního aparátu justice (jako např. v rámci Probační a mediační služby), či aby restorativní justice stála mimo ve formě kupříkladu občanských sdružení apod. Restorativní justice je také často zaměňována s působením tzv. „komunitní justice“⁴⁷, někdy dokonce „sousedská justice“⁴⁸, tyto druhy se však zaměřují spíše na eliminaci příčin trestné činnosti, než na její následky (ale i tak nabízejí možnost mediace, pomoc obětem trestných činů, právní poradenství apod.). Zbyde-li prostor, budu se tomuto tématu věnovat v rámci poslední kapitoly - úvah de lege ferenda.

⁴⁴ *Tamtéž*, s.9

⁴⁵ *Tamtéž*, s.9

⁴⁶ GAVRIELIDES, Theo. *Restorative justice theory and practice: addressing the discrepancy*. Monsey, N.Y.: Criminal Justice Press [distrib.], 2007, Publication series (European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations), no. 52., strana 29

⁴⁷ z angl. *Community justice*

⁴⁸ z angl. *Neighbourhood justice, pro příklad Australská společnost, zdroj WWW. <http://www.neighbourhoodjustice.vic.gov.au/>*

3. Specifika trestního řízení ve věcech mládeže

Po vyložení základních pojmů a principů se dostáváme k hlavní části práce. V následující kapitole se budu věnovat zaprvé rozdílům trestního řízení ve věcech mládeže oproti obecné úpravě, zaměřím se na podstatné diference a instituty specifické právě pro tento druh trestního řízení. Další část bude o Probační a mediační službě, její zákonné úpravě a možnostem jejího působení na trestní řízení. Následovat bude rozbor institutu vazby, který se jeví jako jedna z problematických oblastí českého trestního práva, co do možnosti využívání ve vztahu k mládeži.

Vzhledem k mé vedlejší práci, kterou píši v rámci projektu grantové soutěže, bych se rád zaměřil v poslední části této kapitoly na elektronický monitoring, vyložím současnou právní úpravu i stav tohoto systému, jeho postup k uplatnění a především za pomoci komparativní metody porovnáám možnost jeho uplatnění i jako alternativy vazby a dalších institutů, s zatím jedinou zákonnou možností využití EM, tedy kontroly výkonu trestu domácího vězení.

3.1. Odlišnosti trestního řízení ve věcech mládeže od obecné úpravy

Jak již bylo řečeno výše, základní odlišnost je ve speciálním zákonu ZSM, který přesně vymezuje zvláštní podmínky pro tento druh řízení. Trestní řád obecně rozděluje orgány činné v trestním řízení (dále jen OČTŘ) na soudy, policejní orgány a státní zástupce, ZSM přidává mezi subjekty řízení i Probační a mediační službu a důležitý **orgán sociálně-právní ochrany dětí**. Dalším zásadním rozdílem obecné povahy je požadavek na rozšířenou odbornou způsobilost OČTŘ a osobní předpoklady pro práci s mládeží, jak vysvětlují autoři komentářů ZSM⁴⁹. Požadavek této způsobilosti spočívá ve smyslu zákona i celého trestního řízení - výchovné působení na mládež.⁵⁰

3.2. Základní zásady trestního řízení ve věcech mládeže

Kromě obecných zásad vyplývajících z TŘ a vůbec trestního řízení obecně⁵¹, ZSM v § 3 vymezuje v osmi odstavcích své speciální zásady, pod nimiž

⁴⁹ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. *Komentář*. 3. vydání. Praha. C. H. Beck, 2011, s.359-361

⁵⁰ *Tamtéž*

⁵¹ § 2 TŘ: Zásada zákonnosti (odst. 1) presumpce nevinu (odst. 2), legality (odst. 3), oficiality (odst. 4), materiální pravdy, vyhledávací (odst. 5), volného hodnocení důkazů (odst. 6), spolupráce se zájmovými sdruženími občanů (odst. 7) , obžalovací (odst. 8), veřejnosti (odst.9), ústnosti (odst.

ale můžeme nalézt hlubší význam - právní principy, právní zásady a celkový smysl tohoto zákona. První odstavce vykazují hned dvě právní zásady - zásadu zákazu retroaktivity („*Nikdo nemůže být podle tohoto zákona postižen za čin, který nebyl trestný v době, kdy byl spáchán*“) a zásadu zákonnosti („*jen tento zákon v návaznosti na trestní zákoník stanoví, které jednání je proviněním*“).

Zásadu ekonomie trestní represe spatřujeme v odstavci druhém, který hovoří i o smyslu zákona „...zejména obnovující narušené sociální vztahy a přispívající k přecházení protiprávním činům“).

Zásada přiměřenosti opatření, vymezená v odstavci třetím jde ruku v ruce nejlepším zájmem mladistvého.⁵²

Výše zmíněná zásada řízení týkající se osobnosti mladistvého (mládeže) je upřesněna § 41 ZSM, kde se opět klade OČTŘ, aby veškeré úkony byly prováděny s ohledem na výchovný účel řízení, a aby bylo šetřeno osobnosti mladistvých. Konkretizována je zásada odst. 1 kdy se jedná s mladistvými „*přiměřeně jejich věku a duševní vyspělosti, aby nedošlo k narušení jejich psychické a sociální rovnováhy a jejich další vývoj byl co nejméně ohrožen*“ a v odst. 2 je vymezeno, že úkony v trestních věcech provádí buď policejní orgán určený k úkonům v trestních věcech mladistvých, specializovaný státní zástupce pro mládež nebo soud pro mládež (resp. na mládež specializovaný soudce).

3.3. Řízení ve věcech dětí mladších 15 let

V řízení ve věcech dětí mladších 15 let spatřuji největší rozdíl oproti obecné úpravě, ale i oproti úpravě řízení proti mladistvým. Řízení ve věcech mladistvých se obecně řeší podle ZSM a TŘ, kdežto řízení ve věcech dětí mladších 15 let se řídí dle úpravy ZSM a zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen ZŘS). Dříve řízení probíhalo podle OSŘ, nicméně s příchodem NOZ a celkové reformy civilního práva, včetně práva procesního, bylo řízení ve věcech nezletilých vyčleněno do speciálního zákona ZŘS. ZSM v § 96 předvídatě neurčuje konkrétní právní předpis, hovoří pouze, že: „*Nestanoví-li tento zákon jinak, postupuje soud pro mládež v řízení podle této*

11) , bezprostřednosti (odst. 12), zajištění práva na obhajobu (odst. 13) a zásada používání mateřského jazyka v řízení před orgány činnými v trestním řízení (odst. 14)

⁵² Analogii lze spatřovat ve *zvláštních řízeních soudních*, kde se primárně hledí na prospěch/zájem dítěte/mladistvého, např. v opatrovnickém řízení

hlavy podle předpisů upravujících občanské soudní řízení.“, čímž vztahuje působnost ustanovení ZŘS, nikoliv pouze OSŘ.

Rozdílů oproti řízení ve věcech mladistvých je mnoho, já spatřuji zásadní rozdíl v uložitelných opatřeních - dětem **nelze** uložit trestní opatření, ale pouze některá opatření výchovná a ochranná. Dalším rozdílem je dítěti ustanovený opatrovník, z řad advokátů.

Řízení zahájí státní zástupce, nebo soud i bez návrhu. Státní zástupce podává návrh co nejdříve poté, co se dozvěděl, že osobu nelze trestně stíhat pro nedostatek věku. Podání vůči soudu činí ve formě návrhu na uložení opatření. Neučiní-li toto státní zástupce, a dozví-li se to soud, může sám zahájit řízení i bez návrhu.

Řízení probíhá shodně s řízením ve věcech mladistvých, i zde se rozhoduje o vině či nevině a rozhoduje **soud pro mládež**. Účastníkem je neopominutelně dítě, zákonný zástupce, opatrovník dítěte (vždy advokát) a samozřejmě OSPOD. Účastníkem je také státní zastupitelství, podalo-li návrh na zahájení řízení. Jako velké pozitivum vítám v ZŘS přesně vystižený důraz na rychlý proces, § 471, odst. 2 stanoví : *„Ve věcech péče soudu o nezletilé rozhoduje soud s největším urychlením.“*

V řízení se rozhoduje o vině rozsudkem, a je-li vina prokázána, ukládá soud jako sankci jedno z výše uvedených opatření. Největším postihem pro dítě je nařízená ochranná výchova a dále ochranné léčení, tyto dvě sankce se ukládají za ta nejzávažnější provinění, zpravidla podle zvláštní části TZ. Ochranné léčení má samostatné ustanovení v ZSM o svém výkonu.

Řízení s dětmi je lehce spornou záležitostí. Zaprvé je úprava roztříštěna mezi několikero předpisů, což rychlosti řízení rozhodně nepomáhá a zadruhé soudci, kteří jsou především soudci trestněprávní se musí zorientovat v civilněprávních předpisech.

Velký nedostatek spatřuji také v paralelně běžících řízeních civilněprávních a trestněprávních, které se týkají toho samého dítěte. Během své praxe jsem sám zažil, kterak soudci z opatrovnického úseku čekají na rozhodnutí soudu pro mládež a naopak. Myslím si, že pokud by existovala možnost, jak sloučit soud pro mládež a soud opatrovnický, rodinněprávní apod. do jednoho

řízení, resp. aby jeden soudce dělal vše, co je stanoveno ZŘS⁵³ jako výčet předmětů řízení péče o nezletilé, bylo by to daleko jednodušší jak pro osobu soudce, tak pro zákonného zástupce, OSPOD i dítě samotné.

3.4. Průběh řízení

Pro trestní řízení ve věcech mladistvých je specifický částečně odlišný průběh, resp. jednotlivá stádia řízení se v určitých aspektech liší. Obecně jsou upravena stádia řízení v trestním řádu, ZSM se věnuje pouze již zmíněným odlišnostem.

3.4.1. Přípravné řízení

Přípravné řízení se podle TŘ⁵⁴ zahajuje sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení, nebo provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů, které tomuto záznamu předcházejí. Přípravné řízení může končit vícero způsoby a to podáním obžaloby, jímž se řízení posouvá dál, nebo využitím odklonu (dohoda o vině a trestu). Další možností je postoupení věci jinému orgánu (v případě, že OČTŘ zjistí, že se nejedná o trestný čin, ale třeba o přestupek, postoupí věc správnímu orgánu). Přípravné řízení se končí také zastavením trestního stíhání podle výčtu podmínek založených v § 11 a § 172 TŘ nebo do *„rozhodnutí či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinek zastavení trestního stíhání nebo do jiného rozhodnutí, jímž se končí přípravné řízení, zahrnující objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin a vyšetřování.“*⁵⁵

Vedoucí úlohu v přípravném řízení má státní zástupce, jemuž náleží právo požadovat po policejním orgánu úkony vedoucí ke zjištění pachatele, zajištění důkazů. Má právo, aby mu byly posílány veškeré dokumenty a spisy. Také se sám může účastnit úkonů, které činí policejní orgán. Ve vztahu k mladistvému podezřelému/obviněnému má, stejně jako policejní orgány, státní zástupce poučovací povinnost o jeho právech. Státní zástupce dbá toho, aby policejní orgán řádně mladistvého poučil, nebo tak učiní sám. *„Státní zástupce je povinen věnovat výkonu dozoru zvýšenou pozornost, dbá přitom o to, aby policejní orgány*

⁵³ ZŘS, § 466

⁵⁴ TŘ § 12, odst. 10 nabízí jedním souvětím celkovou rozsáhlou definici trestního řízení, vymezuje tak úsek od zahájení trestního stíhání do právní moci rozsudku, či jiného rozhodnutí OČTŘ ve věci samé

⁵⁵ TŘ § 12, odst. 10, poslední věta ustanovení

*zacházely s mladistvým ohleduplně.*⁵⁶ Státní zástupce je také ze zákona povinen organizovat svou činnost, aby mohl ve všech vhodných případech využívat přiměřená výchovná opatření a zvláštní způsoby řízení (odklony) kdykoliv je to možné, pro výchovný dopad na mladistvého pachatele vhodné a z hlediska smyslu řízení žádoucí.

Specifikem přípravného řízení proti mladistvým je rozšířený okruh osob, jimž se oznamuje zahájení trestního stíhání⁵⁷. Jsou jimi Probační a mediační služba (dále jen PMS), orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) a zejména **zákonný zástupce**⁵⁸, jemuž se věnuji více o pár stran dále.

3.4.2. Předběžné projednání obžaloby

Státní zástupce podává obžalobu soudu, čímž na něj přenesse úlohu vedoucího orgánu. V řízení ve věcech mladistvých je předběžné projednání obžaloby výhodným stádiem pro všechny strany. Soud (předseda senátu) může prostřednictvím probačního úředníka zjistit poměry mladistvého, nebo jeho prostřednictvím realizovat mimosoudní mediaci směřující k narovnání s poškozeným. Mediaci v tomto smyslu zakládá předpoklady pro uložení opatření či volbu správného odklonu. Dále má soud možnost mladistvého vyslechnout a sám tak zjistit jeho poměry.

V předběžném projednání obžaloby se neposuzuje vina. Cílem tohoto stádia je zjistit, zda je dostatek podkladů a důvodů pro pokračování řízení v hlavním líčení, či nikoliv. Soud může uložit státnímu zástupci, aby doplnil skutková zjištění a důkazy, má-li za to, že stávající nejsou dostatečná.

Důvody pro předběžné projednání obžaloby jsou vymezeny v § 186 TŘ, doplněny, pro trestní řízení ve věcech mladistvých, specifickou výjimkou § 61, odst. 2 ZSM, již se užije je-li předseda senátu přesvědčen, že okolnosti případu odůvodňují odstoupení od trestního stíhání.

⁵⁶ ZSM § 59

⁵⁷ Trestní stíhání se zahajuje dle TŘ § 160 usnesením, jež se doručuje do 48 hodin státnímu zástupci, obhájci do 48 hodin od jeho zvolení či ustanovení, a mladistvému nejpozději na začátku prvního výslechu.

ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 161

⁵⁸ ZSM § 60

Po předběžném podání obžaloby je možno vydat rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání, jsou-li splněny podmínky § 70 ZSM, tedy zejména jestli trestní stíhání není účelné a potrestání mladistvého není nutné k odvrácení od páchaní dalších provinění. Vydáním tohoto rozhodnutí se též zastavuje trestní stíhání. Proti rozhodnutí mohou podat stížnost státní zástupce, obviněný, jeho zákonný zástupce i poškozený.

Od potrestání se ustupuje byl-li smysl řízení naplněn jinak. Mladistvému může prospět, pokud se sám přičiní o odstranění škod, které napáchal, vyrovná se s poškozeným, účastní se a úspěšně absolvuje probační program, či podstoupí výchovné opatření. Upustit je možno od trestního stíhání i v kombinaci s výchovným omezením, uložením napomenutí s výstrahou nebo uložením povinnosti dodržet závazek⁵⁹ (již zmíněný příklad zákazu vstupu na kulturní akce určitého druhu).

Nutno zmínit, že mnohdy samotné vyšetřování, výslech mladistvého či projednání věci před soudem mohou být dostatečným „trestem“ a odradí jej od páchaní dalších provinění, čímž řízení naplní svůj účel.

3.4.3. Hlavní líčení a veřejné zasedání

Nejvýznamnějším stádiem pro trestní řízení je, i v obecné úpravě, hlavní líčení. Právě zde se rozhoduje o vině a trestu, a právě na konci hlavního líčení vydává soud rozhodnutí, ke kterému celý proces spěje. Hlavní líčení se koná zásadně jen o skutku uvedeném v obžalobě.⁶⁰ Ve veřejném zasedání se rozhoduje o ostatních zásadních věcech, tam, kde to stanoví zákon⁶¹, pokud např. nebyly vyřešeny v rámci hlavního líčení (schválení dohody o narovnání).⁶²

V řízení proti mladistvým je specifickou odchylkou fakultativní přítomnost oprávněného zástupce OSPOD⁶³ (jemuž se také konání hl. líčení oznamuje), který může klást otázky, podávat návrhy a náleží mu právo přednést závěrečnou řeč.

⁵⁹ SOTOLÁŘ, A. Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení věcí mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2004, s.169

⁶⁰ NOVOTNÝ, František; SOUČEK, Josef et al. *Trestní právo procesní*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 243

⁶¹ TR § 232

⁶² HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. s. 1229

⁶³ Přítomnost OSPODu není povinná

3.4.4. Řízení o opravných prostředcích

V klasickém trestním řízení jsou řádnými opravnými prostředky odvolání, odpor proti trestnímu příkazu a stížnost proti usnesení. Ve věcech mladistvých se z řádných opravných prostředků vylučuje odpor proti trestnímu příkazu, jelikož trestní příkaz v tomto druhu řízení **nelze** vydat. Smyslem opravných prostředků je zajistit právní jistotu a eliminovat pochybení lidského faktoru. I osoba vysokoškolsky vzdělaná je jen člověk, tudíž se může zmýlit. Proto existují opravné prostředky, které věc přenesou na soud vyšší instance. Odvolání má dva účinky, a to **suspenzivní** (odkladný účinek)⁶⁴ a **devolutivní** (odvalující)⁶⁵.

Samotné opravné prostředky a řízení o nich je upraveno v TŘ⁶⁶, ZSM nabízí pouze konkretizaci, především rozšiřuje okruh těch, kdož jsou oprávněni opravné prostředky podávat.

První odchylka od obecné úpravy je podle prvního odstavce § 72 ZSM, kdy podává odvolání ve prospěch mladistvého OSPOD, který tak činí **i proti vůli mladistvého**.

Druhou odchylkou je okruh osob, jež mohou podávat **stížnost** ve prospěch mladistvého, tentokrát ale pouze s jeho souhlasem, resp. ne **proti jeho vůli**.⁶⁷ Osobami oprávněnými podat stížnost jsou osoby příbuzné v přímém pokolení, sourozenci, manžel, druh či partner. Zvláštní je pak úprava obhájce, který může proti vůli mladistvého podat stížnost, nehledí se však na tuto stížnost jako na stížnost obviněného, nýbrž jako na stížnost samotného obhájce (pokud se obviněný práva na stížnost vzdal).⁶⁸

Mimořádnými opravnými prostředky je dovolání, stížnost pro porušení zákona a návrh na povolení obnovy řízení. Dovolání je podle TŘ⁶⁹ umožněno pouze dvěma osobám, tedy nejvyššímu státnímu zástupci a obžalovanému, prostřednictvím jeho obhájce.

⁶⁴ Rozsudek, proti kterému bylo podáno řádně a včas odvolání, nelze vykonat, jelikož nenabyl právní moc.

⁶⁵ Příklad se "odvalí" na soud vyšší instance, kde bude řízení pokračovat

⁶⁶ Obecně TŘ stanoví v §246-247, kdo může napadnout odvoláním rozsudek, mimo jiné i zákonný zástupce obžalovaného, který tak může učinit, není-li obžalovaný plně svéprávný, i proti jeho vůli.

⁶⁷ ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 189

⁶⁸ NOVOTNÝ, František; SOUČEK, Josef et al. *Trestní právo procesní*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 362

⁶⁹ TŘ, § 265d, odst. 1, písm. a)

Co se návrhu na povolení obnovy řízení týká, jsou osoby ty samé jako při odvolání, jelikož podle § 280 TŘ mohou ve prospěch mladistvého podávat návrh na obnovu řízení ty osoby, jímž přísluší právo podat odvolání.

3.4.5. Vykonávací řízení

Vzhledem k faktu, že opatření bývají udělována i během řízení, jsou orgány které mohou opatření nařídit dva, a tedy státní zástupce v řízení přípravném a soud v řízení následujícím.⁷⁰ ZSM se zmiňuje pouze o průběhu některých opatření⁷¹, např. o vyhoštění mladistvého, či o působnosti PMS při výkonu rozhodnutí s ní souvisícími.

3.5. Příslušnost OČTŘ

3.5.1. Příslušnost soudů

Příslušnost soudu chápeme jako určení, který konkrétní soud bude ve věci jednat. Oproti obecné úpravě, kde jsou soudy **věcně** příslušné podle závažnosti protiprávního činu jak stanoví zákon⁷², je věcně příslušný v řízení proti mládeži vždy jen **soud pro mládež**⁷³.

Místní příslušnost je také rozdílná. Namísto obecné úpravy, kde se místní příslušnost posuzuje podle toho, kde byl protiprávní čin spáchán⁷⁴, hledí se podle ZSM na **bydliště** mladistvého. Není-li toto možné zjistit, nebo nemá-li stálé bydliště, je místně příslušný soud, v jehož obvodu se mladistvý zdržuje či pracuje. Není-li ani takového místa, pak se teprve přistupuje k ustanovení přejatému z obecné úpravy, tedy že místní příslušnost se posuzuje podle místa, kde bylo provinění spácháno, a pokud ani toto není známé, pak podle místa, kde provinění vyšlo najevo⁷⁵.

Otázce příslušnosti je nutno věnovat se více, během mé praxe u Okresního soudu v Kladně jsem byl upozorněn na zajímavý případ, týkající se příslušnosti

⁷⁰ V zásadě rozlišujeme dobu před podáním obžaloby - státní zástupce a dobu po podání obžaloby - soud

⁷¹ Tak např. při výkonu trestního opatření veřejně prospěšných prací se postupuje subsidiárně podle TŘ, ZSM tuto úpravu nezná.

⁷² TŘ, §16 a §17

⁷³ ZSM §4

⁷⁴ TŘ, § 18

⁷⁵ Týká se i tzv. distančních deliktů, kdy k jednání a následkům provinění nedochází v jednom místě a čase. Resp. jednání, které vede k provinění bylo spácháno v jednom soudním obvodu a následky se projeví až v obvodu druhém.

soudu pro mládež, o kterém rozhodoval Nejvyšší soud⁷⁶. Jedná se o spor, kdy k Okresnímu soudu v Kladně byla podána obžaloba na v tu dobu již **dospělého** pachatele, pro čin (vydírání), jenž spáchal ještě jako mladistvý. Kladenský soud se správně považoval za nepřislušný a postoupil věc k Nejvyššímu soudu k rozhodnutí o příslušnosti. Zásadní otázkou, kterou řešil Nejvyšší soud je, jaká ustanovení se použijí na určení příslušnosti, zda ZSM či TŘ. V tuto dobu již pachatel přesáhl 19 let věku, podle § 73 ZSM již není možno užít zvláštních ustanovení tohoto zákona, řízení by se tedy mělo řídit obecnými ustanoveními TŘ. Z toho plyne, že se místní příslušnost neposoudí podle bydliště obžalovaného (Kladno), ale podle místa spáchání provinění (Třebíč). Nejvyšší soud tedy stanovil Okresní soud v Třebíči jako místně příslušný, ale vzhledem k tomu, že v době činu byl pachatel **mladistvý**, věcně příslušným byl Okresní soud Třebíč, **soud pro mládež**.⁷⁷

Důvodů pro stanovení místní příslušnosti OČTŘ v bydliště mladistvého je několik. Zaprvé je vhodné, aby byl mladistvý navrácen rodině a bude-li třeba, resocializoval se v prostředí jemu známém. Ne vždy je toto vhodné řešení (obzvláště je-li rodina příčinou trestné činnosti), ale obecně vzato to napomáhá průběhu řízení. Zadruhé je celý průběh řízení jednodušší pro mladistvého, který nemusí nikam daleko dojíždět k soudu. Zatřetí je tak i snazší spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí a Probační a mediační službou, nehledě na to, že příslušný soud pro mládež má o delikventovi přehled a řízení vůči němu má větší efekt (soudce už mladistvého zná z předchozích jednání)

Na druhou stranu, komplikací je to pro všechny ostatní kromě soudu a mladistvého. Svědci, oběť, znalci, obhájci - ti všichni musí k soudu pro mládež dojíždět, stal-li se protiprávní čin mimo obvod soudu, ve kterém mladistvý bydlí, nebo se dlouhodobě zdržuje.

Nesmím zapomenout na poslední možnost, kterou je postoupení věci jinému soudu pro mládež, jeví-li se to vzhledem k okolnostem a osobě (osobnosti ale i fyzickému a duševnímu zdraví) mladistvého vhodné.⁷⁸ Opět se zde hledí na zájmy mladistvého, aby řízení s ním naplnilo svůj výchovný, restorativní účel. Této možnosti se využívá zejména ze zdravotních důvodů.

⁷⁶ V rámci sporu o příslušnost, kde Nejvyšší soud vystupoval jako nejbližší společně nadřízený.

⁷⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 8 Td 16/2013 ze dne 27. 3. 2013.

⁷⁸ ZSM § 39

3.5.2. Příslušnost ostatních orgánů činných v trestním řízení

Částečně jednodušší se může zdát posuzování příslušnosti policejního orgánu a státního zástupce. V zásadě se dá říci, že se příslušnost řídí podle příslušnosti soudu, což vyplývá z takřka totožných ustanovení §18 TrŘ a čl. 11 ZPPP č. 30/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů⁷⁹, ale především tento předpis v čl.100, odst. 2 stanoví výslovně příslušnost policejního orgánu jako odvozenou od místní příslušnosti soudu **ve věcech mládeže**.

Stejně tak se jeví totožné i ustanovení z pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 7/2009 ze dne 8. září 2009, *o trestním řízení ve věcech mládeže*, který příslušnost státních zástupců stanoví v čl. 2 shodně se zákonem. OČTrŘ jsou tedy sjednoceny podle příslušnosti svého soudu.

3.6. Nutná obhajoba

Každý má právo na zákonného obhájce, mladistvý mladší 18 let má dokonce povinnost takového obhájce mít, ať si jej žádá, či nikoliv.⁸⁰ Stanoveno je to § 42 ZSM, odst. 2, a to od okamžiku, kdy jsou proti mladistvému použita opatření podle ZSM nebo úkony podle TrŘ. Zákon pamatuje na úkony neodkladné a neopakovatelné, při kterých již mladistvý musí mít obhájce, leda by nešlo provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce o něm zajistit.⁸¹

Nutná obhajoba je také stanovena při vykonávacím řízení, řízení o dovolání, o stížnosti pro porušení zákona a v řízení o povolení obnovy řízení, shodně s obecnou úpravou.⁸²

Obhájce je osobou, která poskytuje potřebnou odbornou pomoc mladistvému, zároveň i zaručuje, že nebude postavení mladistvého zneužíváno, či znevažováno (vzhledem k jeho věku). Obhájce je v řízení nutný vzhledem k nedostatečným znalostem a nedokončenému mravnímu a osobnostnímu vývoji mladistvého.

⁷⁹ Závazný pokyn policejního prezidenta č.30/2009 Sb., *o plnění úkolů v trestní řízení*, ve znění pozdějších předpisů : č.150/2009, č.130/2010 a č. 140/2011

⁸⁰ Právo na obhájce, resp. právní pomoc je obsaženo v Listině základních práv a svobod, čl. 40, odst. 3. Listina v tomto článku stanoví, že pokud si obviněný svého obhájce nezvolí sám, ale podle zákona jej mít pro během řízení musí, zvolí mu jej soud ex offi.

⁸¹ Například, hrozí-li poškození, či znehodnocení důkazního prostředku.

⁸² § 36a TrŘ.

3.7. Zákonný zástupce

Zvláštním subjektem řízení proti mladistvému je zákonný zástupce⁸³, přítomnost zákonného zástupce v řízení proti mladistvým se řadí mezi jeho specifické vlastnosti. Zákonným zástupcem jsou nejčastěji rodiče, mají-li rodičovskou odpovědnost. Dále osvojitel(é)⁸⁴; není-li osoby, která by vykonávala rodičovská práva a povinnosti vůči mladistvému, přichází na řadu poručník⁸⁵ a konečně civilním soudem ustanovený opatrovník.^{86 87}

Práva zákonného zástupce v řízení jsou vytyčena v § 43 ZSM. Zákon dává zákonnému zástupci možnost mladistvého zastupovat, zvolit mu obhájce, podávat místo něj žádosti, stížnosti a opravné prostředky. Nejdůležitější částí ustanovení je poslední věta, která zakládá zákonnému zástupci možnost vykonávat výše zmíněná práva i **proti vůli** mladistvého. Zákonný zástupce je zároveň mezi třemi subjekty řízení, které musí být informovány o zahájení trestního stíhání (dále Probační a mediační služba a orgán sociálně-právní ochrany dětí). Zákonný zástupce má možnost podávat návrhy na provedení důkazů, na způsob rozhodnutí, návrhy a žádosti, týkající se průběhu řízení, návrhy ve vykonávacím řízení.⁸⁸

Postavení zákonného zástupce není srovnatelné s obhájcem, jelikož jeho práva jsou oproti obhájci lehce omezena. Může sice ovlivnit volbu obhájce, ale mladistvý si může navzdory tomu zvolit obhájce svého⁸⁹. Volbu obhájce mohou také ovlivnit osoby přímo příbuzné, sourozenci, manžel, druh nebo i zúčastněná

⁸³ Zákonným zástupcem jsou zpravidla oba rodiče, resp. dochází k volbě, který z nich bude v trestním řízení mladistvého zastupovat. V případě střetu zájmů rozhoduje o výběru rodiče jakožto zákonného zástupce soud podle §877, odst.1 NOZ

⁸⁴ Osvojením se podle NOZ rozumí přijetí cizí osoby za vlastní. Zaniká tím rodičovská odpovědnost biologických rodičů, jejich práva a povinnosti i příbuzenství, zatímco osvojiteli vůči osvojení tato práva i povinnosti vznikají a je založena jeho rodičovská odpovědnost. (§ 832 NOZ) Biologičtí rodiče pak nemají žádná práva v trestním řízení, vůbec se jich netýká.

⁸⁵ Poručník se ustanovuje na základě § 928 NOZ, většinou jde o blízkého příbuzného. Nejsou-li rodiče schopni vykonávat rodičovskou odpovědnost a nebyl-li zatím ustanoven poručník z příbuzenstva či blízkých osob, vykonává tzv. "veřejné poručenství" orgán sociálně-právní ochrany dětí.

⁸⁶ Není-li žádného ze zákonných zástupců, civilní soud ustanovuje opatrovníka (NOZ § 943), který plní své povinnosti podle NOZ - § 465 a následující. Pro opatrovníka platí obdobná ustanovení jako pro poručníka.

⁸⁷ ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 121

⁸⁸ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha. C. H. Beck, 2011, s. 405

⁸⁹ ZSM §44, odst. 3

osoba, ale pouze pokud mladistvý svého práva na volbu obhájce nevyužije a ani tak neučiní jeho zákonný zástupce.⁹⁰

Zákonný zástupce je dále oprávněn nahlížet do spisů, má právo, aby mu byla doručena všechna usnesení, proti nimž je možno podat stížnost. Nemá-li mladistvý obhájce, doručují se zákonnému zástupci usnesení všechna. Dále mu musí být doručen opis obžaloby, musí být seznámen s daty konání hlavního líčení a veřejného zasedání, ve kterých se může aktivně účastnit kladením otázek vyslychaným osobám. Jménem mladistvého je také oprávněn podávat opravné prostředky.⁹¹

Poslední zmínkou je, že zákonný zástupce musí vždy jednat ve prospěch mladistvého. Podá-li jeho jménem odvolání (které je jasně ve prospěch mladistvého), musí pak mít jeho souhlas, aby odvolání mohl vzít zpět (což by mohlo být proti zájmům mladistvého).

3.8. Ochrana soukromí mladistvých a veřejnost řízení

Stejně jako tato podkapitola se nazývá i oddíl šestý, sedmého dílu ZSM. Vzhledem k povaze řízení je nezbytné šetřit práv mladistvého. Účelem trestního řízení je resocializovat mladistvého, tedy obnovit narušené společenské vztahy a navrátit ho do společnosti. Více než kdekoliv jinde je zákaz zveřejňování informací podřízen nejlepším zájmům mladistvého a tento zákaz napomáhá i udržování principu *presumpce nevinny*.

Obecně lze říci, že první ustanovení (§ 52) má stejné podmínky jako obecná úprava, tedy že do pravomocně skončeného trestního stíhání mohou OČTŘ zveřejňovat pouze ty informace, které neohrozí výsledek trestního řízení. Specifikováno je toto ustanovení požadavkem na ochranu osobnosti mladistvého ale i osobních údajů osob zúčastněných na řízení.⁹²

Zákon výslovně zakazuje⁹³, aby kdokoliv zveřejnil informace, které by mohly vést k identifikaci mladistvého, zejména jeho jméno a příjmení. Výjimkou může být zveřejnění informací, které mohou vést k nalezení prchajícího

⁹⁰ *Tamtéž*, odst. 2

⁹¹ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. *Komentář*. 3. vydání. Praha. C. H. Beck, 2011, s. 405

⁹² Práva na ochranu osobnosti a soukromí jsou zaručena Listinou v čl. 7, čl. 10 a zvláštní ochrana dětí a mladistvých v čl. 32

⁹³ ZSM § 53, odst. 1

mladistvého (totožnost ale i podobizna⁹⁴), či poskytnutí informací nezbytných k úkonům v rámci trestního řízení (např. poskytnutí informací znalci).⁹⁵ Jsou-li informace svěřeny osobě, musí být tato poučena, že nesmí dále informaci sdělovat, oddělit dotčené záznamy od jakýchkoliv dalších záznamů, které by mohly být spojovány s osobou mladistvého a zajistit, aby nikdo k těmto záznamům/informacím na nich obsažených, neměl přístup.

V roce 2006 proběhla novela ZSM, ve které bylo umožněno předsedovi senátu podle jeho uvážení zveřejnit informace o mladistvém pachateli, ale pouze za zvlášť závažná provinění, kde ochrana společnosti přesahuje práva jedince na soukromí a ochranu osobnosti.⁹⁶

Rozsudek se vyhláší vždy veřejně za přítomnosti mladistvého, ale je zakázáno publikovat informace ve veřejných prostředcích, které by mohly vést k identifikaci mladistvého odsouzeného pachatele. Osoby přítomné na jednání musí být řádně poučeny o zachování mlčenlivost dle § 53, odst. 3.

V poslední době lze sledovat, především v médiích, spor mezi právy na ochranu osobnosti, soukromí mladistvého a právy na informace a svobodu projevu. Lze snadno pochopit obavy společnosti z nebezpečných mladistvých delikventů⁹⁷, kteří jsou často velmi brzy zpět na svobodě, na druhou stranu je ale nutno vzít v úvahu českou společnost, takovou jaká je. Samotný pobyt byt' jen ve vazbě⁹⁸, natož ve výkonu trestu odnětí svobody, je schopen člověka v očích ostatních zničit, označovat jej jako kriminálního, se kterým nechce nikdo mít nic společného. Proto považuji za velmi vhodný dosavadní kompromis - při běžných proviněních, u kterých je velká pravděpodobnost nápravy mladistvého pachatele, nezveřejňovat veřejnými sdělovacími prostředky absolutně žádné informace o osobě provinilce, u pachatelů zvlášť závažných provinění určitě údaje ve sdělovacích prostředcích zveřejnit.

Zákon stanoví okruh osob, které se mohou účastnit samotného řízení před soudem, ať už v hlavním líčení, či ve veřejném zasedání. V případě hlavního

⁹⁴ ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 147

⁹⁵ *Tamtéž*, odst. 2

⁹⁶ ZSM, § 54, odst. 4, b)

⁹⁷ Nejznámější a médií i v současné době propíraný případ brutální vraždy v obci Kmetiněves. Mladistvý pachatel si po výkonu opatření změnil jméno, ale stejně na něj média přišla.

⁹⁸ Princip presumpce nevinny bohužel v ČR není veřejností a sdělovacími prostředky příliš dodržován.

líčení je vyjmenována v § 54 řada osob, z nichž nejdůležitějšími jsou obžalovaný, jeho obhájce, zákonný zástupce, poškozený (a jeho zástupci, zmocněnec), dále zúčastněné osoby, tedy znalci, svědci, a především OSPOD a úředník PMS.⁹⁹ Mladistvý může sám navrhnout veřejnost hlavního líčení nebo veřejného zasedání.

Ustanovení o ochraně osobnosti a veřejnosti řízení se užívá obdobně i u řízení ve věcech dětí mladších 15 let. Jednání je zásadně s vyloučením veřejnosti, výjimka je udělena úředníkům Probační a mediační služby. Veřejně je vyhlášen pouze rozsudek. Přítomní musí být, stejně jako v řízení s mladistvým, poučení o povinnosti zachovávat mlčenlivost. Výsledky řízení s dětmi se uveřejňují anonymizované (nejedná se pouze o dítě, ale i o ostatní účastníky), uveřejňují se pouze pravomocná rozhodnutí. Soud může po své úvaze zveřejnit i další informace, včetně jména dítěte, je-li pro to dostatečně opodstatněný důvod (veřejný zájem).

3.9. Dokazování

Pro účel této práce nebudu vypisovat celou teorii dokazování, zaměřím se přímo na specifické odlišnosti dokazování ve věcech mladistvých oproti dokazování v trestním řízení proti dospělým.

V řízení s mladistvými se dokazování považuje opět za choulostivou záležitost vzhledem k osobnosti mladistvého, opět je potřeba specializovaného přístupu OČTŘ k jeho osobě a je nutno šetřit jeho práva.

Novotný označuje dokazování, společně s vydáním rozhodnutí, jako nejvýznamnější činnost celého trestního řízení.¹⁰⁰ Dále pak rozvádí charakteristiku dokazování jako souhrnu pravidel, upravujících postupy OČTŘ při úkonech které mají vést ke „zjištění skutkového stavu věci, o němž není důvodných pochybností a je důležité pro rozhodnutí o vině, trestu a postupu trestního řízení“¹⁰¹

⁹⁹ Je-li to účelné, může se řízení účastnit i zástupce školy, kterou mladistvý studuje, či zástupce výchovného zařízení, prospěje-li to působení na mladistvého

¹⁰⁰ NOVOTNÝ, František; SOUČEK, Josef et al. *Trestní právo procesní*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 226

¹⁰¹ *Tamtéž*.

Zvláštní postup během dokazování se zajišťuje, mimo jiné, prostřednictvím Probační a mediační služby. Tato má za úkol (jelikož se s její účastí počítá, vzhledem k výchovnému účelu řízení, a je jí obligatorně oznamováno zahájení řízení) zjišťovat poměry mladistvého. Nejedná se pouze o poměry v jeho domácnosti, ale jde i o zjištění příčin trestné činnosti a o zjištění nejlepšího možného dalšího postupu v současném řízení, resp. zda by některé opatření bylo prospěšnější mladistvému než jiné, či zda je opatření vůbec účelné.¹⁰² PMS a její činnosti se hlouběji věnuji v následující podkapitole.

Institutem dokazování obecně známým je **výslech**, který však u osob mladistvých vyžaduje individuální a specializovaný přístup, je zde kladen důraz na odbornost OČTŘ a jejich specializaci na jednání s mladistvými ještě větší, než kde jinde.¹⁰³

Při jednání s mladistvým se hledí zejména na jeho věk a duševní vyspělost, postupuje se tak, aby nebyla narušena jeho psychická a sociální rovnováha, a ani jeho další vývoj nebyl ohrožen.¹⁰⁴ Otázky jemu kladené mají být pro konkrétního jedince srozumitelné, proto je nutno i dobře odhadnout duševní vyspělost vyslýchaného jedince (opět se zde odůvodňuje požadavek na specialistu se zkušenostmi s mladistvými).

Je nutno rozlišit možnosti verbální interakce s mladistvým. V rámci prověřování trestního oznámení je možno požadovat od mladistvého zaprvé „**podání vysvětlení**“, o kterém se sepisuje úřední záznam. Úřední záznam však nemá důkazní sílu zaprotokolované výpovědi, vlastně nemá téměř žádnou důkazní hodnotu.¹⁰⁵

¹⁰² Stejně jako u samotného projednání věci u soudu, či při předběžném projednání obžaloby, i spolupráce s PMS může samo o sobě mít preventivní a na jednu stranu kárnou povahu. Úředník PMS zasáhne do soukromí mladistvého a přiměje ho přemýšlet o provinění, dozví se, odkud pochází zárodek trestné činnosti.

¹⁰³ Samotný ZSM klade v § 57 důraz na nutnost postupovat ohleduplně a šetřit osobnost mladistvého.

¹⁰⁴ ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 156-157

¹⁰⁵ Drobná poznámka, sice od mladistvých odbočující, leč se může stát i v řízení proti nim. Úřední záznam nemá takřka žádnou důkazní sílu. Jediné, co může prokázat je důvodnost trestního oznámení. Otázkou je, zda poté dojde ke včasnému výslechu, který již bude řádně protokolován. Byl jsem přítomen řízení na Okresním soudu v Kladně, kde OČTŘ v přípravném řízení sice provedly výslech, ale až téměř po půl roce od trestního oznámení. Původní „podání vysvětlení“ bylo úředně zaznamenáno a skutečnosti v něm se objevující naznačovaly trestný čin dlouhotrvajícího domácího násilí (i znalecký posudek označil osoby žijící v domácnosti s tehdy obžalovaným alkoholikem, že vykazují známky osob psychicky týraných). Nicméně než došlo

Zadruhé je možno provést klasicky známý **výslech**. Zásadním bodem je, že obviněný nemá **povinnost** vypovídat, pouze právo.¹⁰⁶ Dále má právo, aby jeho výslechu byl přítomen obhájce. Za vhodnou se považuje i přítomnost zástupce OSPOD a zákonného zástupce mladistvého, ač tito v zákoně uvedeni výslovně nejsou.¹⁰⁷

Konfrontace je zvláštní způsob výslechu, lépe řečeno je to řízený dialog mezi již vyslechnutými osobami, jejichž předchozí výpovědi se ohledně konkrétní věci liší. Konfrontace se provádí pro vyřešení těchto nesrovnalostí, u mladistvých se však příliš nedoporučuje a užívá se jí až pokud není zbytí. Osoba vedoucí konfrontaci (OČTŘ) zasahuje minimálně, avšak dohlíží na řádný průběh a snaží se směřovat dialog konfrontovaných osob svými otázkami správným směrem. Vše se důkladně zaznamenává.

3.10. Probační a mediační služba a její činnost v rámci řízení

Probační a mediační služba (dále jen PMS) se řadí mezi významné subjekty trestního řízení. PMS je u nás, v porovnání s cizinou¹⁰⁸, relativní novinkou, funguje krátce přes 15 let. Zřízena byla na základě zákona č.257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, účinným od 1.1.2001 (dále v textu jen jako ZPMS). V porovnání se Spojenými státy americkými jsme lehce pozadu, první pokusy probace jsou známé již z roku 1841¹⁰⁹.

Úvodem by bylo vhodné vysvětlit vůbec pojem probace a mediace. Probace, pochází z latinského *probare*, což znamená zkoušet či prověřovat, ověřovat¹¹⁰. Z toho lze pochopit, že činností probačních úředníků je jakýsi dohled

k výslechu, který by bylo možno zaprotokolovat, oběti přehodnotily stanovisko a proti obžalovanému již nechtěly vypovídat (jednalo se o jejich bratra, syna). Stejně tak nechtěly vypovídat v hlavním líčení, a proto byl tento případ předán správnímu orgánu k dořešení. Předseda senátu v odůvodnění zkritizoval pomalé konání OČTŘ v přípravném řízení, pokud by jednaly rychleji, „kuly železo dokud je žhavé“, mohlo být vše jinak. Toliko k hodnotě úředních záznamů v rámci řízení jako celku.

¹⁰⁶ Čl. 40, odst. 4 LZPS, § 33 odst. 1 TŘ a konečně zákaz donucování k výpovědi § 92 TŘ

¹⁰⁷ ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 157

¹⁰⁸ Ve svých specifických formách, záležejících především na právních kulturách konkrétních zemí se probace, či její základní rysy, vyskytují v Evropě již od 19.století.
ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing)., s.39

¹⁰⁹ Dohled nad pachateli bagatelních trestných činů

Tamtéž, s.90

¹¹⁰ CHMELÍK, Jan et al. *Trestní řízení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. s 173

nad pachatelem trestného činu, má se ověřit, zda se osvědčil, či napravil a vede řádný život.

Mediací rozumíme zprostředkování. Opět pochází z latinské slova, *medius*, což znamená střední, prostřední. Mediace se tedy dá pochopit jako zprostředkování určitých vztahů prospěšných v rámci trestního řízení a nejen v něm.¹¹¹ V trestním řízení ji chápeme jako dobrovolné zprostředkování kontaktu mezi pachatelem a poškozeným. Dobrovolné proto, jelikož je za potřebí souhlasu obou stran, aby mediace vůbec mohla proběhnout. Toto zprostředkování provádí k tomu odborně způsobilý **mediátor**.

Původní probační organizace byly výhradně soukromé. Teprve postupem času se tyto organizace stávaly veřejnými, za příčinu toho se dá považovat i vzestupující výskyt restorativně-justičního snažení ve většině vyspělých zemích, především v Kanadě¹¹² a USA, které se pokládají za kolébku restorativní justice. Původně dobrovolnické organizace začaly být postupem času financovány státem formou příspěvků. Podle právní i celkové kultury se rozlišovala probace v jednotlivých státech. Například nábožensky založené Švédsko spolupracovalo s církví, v Holandsku působila Armáda spásy, naopak Irsko se od 50. let minulého století značí vlastními profesionálními probačními úředníky.¹¹³

Neměnilo se pouze financování, ale s rozvojem kriminologie, penologie¹¹⁴ a trestního práva vůbec docházelo k postupné profesionalizaci osob působících v rámci probačních organizací. V současné době již je obecně zapotřebí mít správný stupeň vzdělání, odbornost a osobnostní předpoklady pro výkon jak probace, tak mediace. Tyto povinné atributy jsou samozřejmě prohloubeny v rámci práce s mladistvými o další specializaci.

Bohužel, není lepší, než zákonné definice činnosti Probační a mediační služby, tedy : *„Probační a mediační služba vytváří předpoklady k tomu, aby věc mohla být ve vhodných případech projednána v některém ze zvláštních druhů trestního řízení, nebo mohl být uložen a vykonán trest nespojený s odnětím*

¹¹¹ Mediací je možno nařídit například i v rozvodovém řízení, tedy čistě civilně-právním sporu či ve věcech obchodních, rodinných a občanských

¹¹² Kanada, resp. její systém trestního řízení ve věcech mládeže byl vzorem pro legislativní záměr českého ZSM

¹¹³ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing), s.39

¹¹⁴ Nauka o trestech, trestání a vězeňství

svobody, anebo vazba byla nahrazena jiným opatřením. Za tím účelem poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho chování a spolupracuje s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém žije a pracuje, s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život.“¹¹⁵

Tato definice nám tedy určuje, že se činnost probační služby vztahuje na výkony trestů odlišných od trestů odnětí svobody. Spatřujeme zde důraz na používání principů restorativní justice, kdy má PMS zajistit podmínky pro projednání věci ve zvláštním druhu řízení (odklony) a celkově se snaží využít všech možných prostředků, je-li to možné, aby nedocházelo k omezování osobní svobody ať už vazbou, či samotným uvězněním. Nad takovou alternativou pak vykonává PMS dohled. Je zde vidět také požadavek na odbornost při vedení a pomoci obviněnému a v poslední větě se předpokládá „restorace“ obviněného, obnova jeho normálních mezilidských vztahů, tj. vedení řádného života.

Druhá zákonná definice vymezuje **mediaci** jako „*mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením*“¹¹⁶. Jde tedy o dobrovolný přístup k řešení dané věci, očekává se jak výslovný souhlas obviněného, tak poškozeného, cílem mediace je uzavření dohody.

PMS se tedy v současnosti počítá jako organizační složka státu, je nezávislou institucí. Vrcholným představitelem je ředitel PMS, jmenovaný ministrem spravedlnosti. Ministerstvo spravedlnosti totiž „*vytváří PMS podmínky k řádnému výkonu probace a mediace po stránce personální, organizační, hospodářské a finanční*“¹¹⁷. PMS vykonává svou činnost prostřednictvím středisek, jejichž působnost se určuje a je vázána podle územní působnosti okresních soudů. Pracovníky PMS jsou obecně úředníci PMS a jejich asistenti. Od asistentů se očekává středoškolské vzdělání zaměřené na společenskovední oblast, 21 let věku a trestní bezúhonnost. To samé se očekává i od probačního úředníka

¹¹⁵ § 4 ZPMS

¹¹⁶ § 2 odst. 2 ZPMS

¹¹⁷ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ (eds.). *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 38

s tím rozdílem, že probační úředník musí být vysokoškolsky vzdělaný ve společenskovední oblasti.¹¹⁸

Jejich činnost, resp. cíle činnosti PMS se dají podle Vetešky¹¹⁹ shrnout do tří bodů. Prvním je **integrace pachatele** - pachatel, nebo obviněný, jsou začleněni zpět do společnosti, aniž by porušovali zákon. „*Integrace je proces, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, k jeho uplatnění a seberealizaci.*“¹²⁰

Dalším bodem je **participace poškozeného**, tedy že poškozený se sám zapojí do obnovy jemu způsobené újmy.

Třetím bodem je podle Vetešky **ochrana společnosti** - PMS má řešit konflikty a rizikové stavy spojené s trestním řízením, má zajistit a efektivně realizovat alternativní tresty či opatření.

Zajímavým rozdělením činnosti PMS mě zaujala Žatecká, která je dělí na tři fáze - předrozsudkovou, porozsudkovou a vykonávací.¹²¹ Sama v poznámce na téže straně zdůrazňuje, že se nejedná o stádia trestního řízení ve smyslu přípravného - soudního - vykonávacího. V textu následujících stran totiž uvádí, že většina probační činnosti se odehrává buď v přípravném řízení, dále po vydání pravomocného rozsudku, nebo v řízení vykonávacím.

Suma sumárum můžeme říci, že PMS v rámci celého řízení buď připravuje podmínky, zajišťuje podklady a celkově přispívá OČTŘ podle principů restorativní justice ke zlepšení či vytvoření podmínek pro využití alternativních způsobů řízení, nad nimiž po jejich uložení (v jakémkoliv stádiu řízení) pak vykonává dohled, nebo je sama realizuje.

Zvláštní institut, především v angloamerickém prostředí progresivního vězeňství využívaný, (ale i v ČR) je tzv. **parole**. Původně z francouzské fráze „*je donn ma parole*“ - „*Já dávám své slovo*“ se stal prostý termín „parole“. Parole se využívá pro pachatele odsouzené k trestu odnětí svobody, kteří jsou podmíněně propuštěni dříve, za předpokladu, že se podrobí dohledu probačního úředníka

¹¹⁸ VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015., s 159

¹¹⁹ *Tamtéž*. s. 159 - 160

¹²⁰ *Tamtéž*. s. 160

¹²¹ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing)., s. 54-55

a stanovenému režimu. Fáze jsou dvě - půl roku před podmíněčným propuštěním již může odsouzený kontaktovat probačního úředníka, a následně po rozhodnutí soudu o podmíněném propuštění probačního úředníka navštěvuje podle jím stanoveného režimu.¹²²

V rámci přípravného řízení ve věcech mladistvých (tedy podle Žatecké v předrozsudkové fázi) vypracovává Probační a mediační služba detailní zprávu o poměrech mladistvého, čímž státnímu zástupci umožňuje zvážit užití některého alternativního řešení. Samotné přispění mladistvého, v rámci mediace zprostředkovanou PMS, na odstranění škody, kterou napáchal poškozenému, je také specifickou činností, pro kterou PMS vytváří podmínky. Dále PMS asistuje u jednání vedoucích k dohodě o narovnání, vykonává **probační dohled** u mladistvých propuštěných z vazby, a obecně dohlíží na mladistvého, především na jeho chování, zda směřuje k nápravě a nikoliv k páčání další protiprávní činnosti ve smyslu ZSM. Je-li to možné, navrhuje u soudu využití alternativních možností či opatření kromě trestního opatření odnětí svobody. Již zmíněný probační dohled vykonává v rámci vykonávacího řízení a hodnotí, zda se mladistvý osvědčil (je-li tzv. „v podmínce“).

3.10.1. Dohled probačního úředníka

Častým výchovným opatřením ukládaným mladistvým je **dohled probačního úředníka**, jenž lze kombinovat s ostatními opatřeními a jehož definici lze nalézt v ZSM.¹²³ Probačním dohledem se sleduje chování mladistvého v rámci rodiny, jak na něj rodina působí, případně zda dodržuje často společně s dohledem ukládaný probační program či výchovné povinnosti nebo omezení, která uložil soud v rámci odstoupení od trestního stíhání, nebo státní zástupce v přípravném řízení. Poslední věta prvního ustanovení také ukládá úředníkovi PMS pozitivně vést mladistvého k „*životu v souladu se zákonem*“. Zákon dále vytyčuje účely dohledu¹²⁴, tedy již zmíněná kontrola chování, která má preventovat opakování trestné činnosti (doslovně „*snižit možnost opakování*“ a zajistit ochranu společnosti, zadruhé má mladistvého odborně vést a pomáhat mu k zajištění budoucího řádného života v souladu s právním řádem.

¹²² ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ (eds.). *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 102-103

¹²³ ZSM, § 16

¹²⁴ Zároveň se dá chápat jako funkce: Kontrolní a sociálně odborná.

Ustanovení neukládá povinnosti pouze probačnímu úředníkovi, ale také mladistvému a to zejména s probačním úředníkem spolupracovat podle stanoveného plánu probačního dohledu, pravidelně se za úředníkem dostavovat podle jím určených lhůt, poskytovat mu informace pro probační dohled důležité¹²⁵ a nebránit vstupu probačního úředníka do obydlí.

Samotný probační dohled se tedy dělí na tři typy. Buď probační dohled jako jedno z výchovných opatření ukládaných mladistvým, nebo jako opatření pro děti mladší 15ti let, nebo jako součást trestního opatření podmíněného odsouzení, nad kterým je vykonáván tento dohled.¹²⁶ Speciální dohled je vykonáván v rámci nahrazení vazby.¹²⁷

Dohled se řídí vypracovaným programem výkonu dohledu¹²⁸, který úředník probírá s mladistvým, ale může mu jej sestavit i pokud se na něm neshodnou.¹²⁹ Má se za to, že probační úředník je osoba způsobilá rozhodnout o vhodném programu (rozvrhu), který má být pro mladistvého nejpříznivější, samozřejmě s ohledem na jeho osobní poměry. Nejprve se objasňuje, co vůbec původně mladistvého k trestné činnosti vedlo, a jaká je možnost opakování této činnosti. Dále je nutné, aby si mladistvý uvědomil, v plném rozsahu, škodu, kterou napáchal, metodicky je zapotřebí mu vysvětlit dopad jeho činů na okolí, zejména dopad jeho jednání na poškozeného, společnost, ale i na něj samotného, aby si uvědomil, jak jej může protiprávní trestná činnost ovlivnit do budoucího života.¹³⁰

Probační úředník rozvrhne návštěvy v bydlišti mladistvého a lhůty, během nichž se má mladistvý dostavovat za probačním úředníkem sám, stanoví, jak bude kontrolovat dodržování výchovných opatření, povinností a omezení, stanoví si cíle, jichž se bude snažit probačním dohledem dosáhnout (zpravidla snížení

¹²⁵ Zejména bydliště, či místo, kde se mladistvý zdržuje, kde pracuje, jak plní opatření a omezení jemu uložená a ostatní důležité informace, které by se mohly k probačnímu dohledu vztahovat, nebo jej ovlivňovat.

¹²⁶ ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 47

¹²⁷ Viz následující podkapitola

¹²⁸ Nejedná se o probační program, pouze o program výkonu dohledu probačního úředníka. Lepší slovo by možná bylo "postup"; "rozvrh" nebo "plán"

¹²⁹ SOTOLÁŘ, A. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*. 2005, č. 9, s. 229

¹³⁰ SOTOLÁŘ, A. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*. 2005, č. 9, s. 229

možnosti recidivy a resocializace mladistvého zpátky do společnosti) a jakých metod při výkonu dohledu použije.

Probačním dohledem může PMS ovlivňovat průběh řízení již od samého počátku, vzhledem k povinnosti OČTŘ oznámit PMS zahájení trestního stíhání mladistvého. Probační dohled lze nařídít i jako alternativu k vazbě ve smyslu § 73 TŘ. Zde se dostáváme k problematické rovině, co se týká porušení povinností plynoucích mladistvému z ustanovení o probačním dohledu. V předrozsudkové fázi není žádná možnost, jak mladistvého postihnout, pokud nedodrží stanovený plán (nedostaví se bez omluvy k probačnímu úředníkovi, není doma ve stanovený čas), vyjma tedy vazby, která v případě porušení povinností může následovat¹³¹. Vliv to však může mít na rozhodnutí ve věci samé. Jestliže zpráva PMS předkládaná soudu bude sdělovat, že mladistvý neplnil své povinnosti a neměl zájem jakkoliv přispět ke své nápravě, je to důvodem pro soud, aby uložil opatření, od nichž by za jiných, pozitivních okolností, upustil.

Další sankcí plynoucí z porušení stanoveného programu dohledu je ve fázi po rozsudku, jímž bylo podmíněně uloženo trestní opatření. Bylo-li rozhodnuto o užití opatření probačního dohledu v rámci podmíněného odsouzení k trestnímu opatření odnětí svobody, a poruší-li mladistvý tento program, je to dostatečným důvodem pro využití trestního opatření, o němž bylo *podmíněně* rozhodnuto. Žádné trestněprávní důsledky však neplnou u rozhodnutí, která sice končí řízení, ale neukládají podmíněné sankce. Příkladem budiž schválení narovnání se současně uloženým dohledem.

3.10.2. Probační program

Rozsáhlou definici probačního programu lze nalézt v § 17 ZSM, stanovící obecně z jakých složek se tento program může skládat. Přímým efektem probačního programu má být (pře)výchova mladistvého pomocí sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutického programu, rekvalifikačních kurzů, veřejně prospěšných činností a dalších možností, jež mají za cíl začlenění mladistvého do společnosti, vedou ho k tomu, aby neopakoval trestnou činnost a aby urovnal své vztahy s poškozeným.

¹³¹ Pouze v krajních případech

Pro upřesnění toho, jak může takový program probíhat, podařilo se mi dostat se k materiálům určeným přímo pro probační a resocializační program „Právo pro každý den“, vytvořený v partnerství PMS a neziskové organizace Partners Czech, o.p.s.¹³²

Tyto pracovní listy jsou návodnou pomůckou pro lektory probačních programů a zaměřují se na problematické trestněprávní i sociální okruhy témat týkajících se především mladých lidí (drogy, loupež, komunikace, šikana), sestávají se z několika částí, začíná se zpravidla krátkou diskuzí k danému tématu, následuje krátký poučný příběh s otázkami pro účastníky programu, a konečně čtení - interpretace zákona samotnými účastníky, kdy lektor odborně vysvětluje jednotlivá ustanovení v případě nejasností. Aktivní přístup účastníků je podporován aktivitami ať už výtvarnými, či výpravnými, kdy se od nich čeká samostatné či skupinové řešení problémů, či vlastní příspěví do diskuze.¹³³ Celé sezení netrvá zpravidla déle než 90 minut.

Podstatné je, že probační program vede mladistvé k pochopení dopadu jejich protiprávního jednání. V rámci programu je mladistvý veden k resocializaci, ale lektorskou činností také k tomu, aby se lépe vyznal v právu a v důsledku toho se i vyvaroval jeho porušování. Změna společenských poměrů mladistvého je také jedním z účelů probačního programu.

Dohled probačního úředníka a probační program jsou podle ZSM jediná výchovná opatření, jež zprostředkovává PMS. Přesuňme nyní pozornost k rozsáhlé oblasti, co do počtu ukládaných opatření, k trestnímu opatření obecně prospěšných prací.

3.10.3. Obecně prospěšné práce

Trestní opatření obecně prospěšných prací je jedním z mladistvým nejčastěji ukládaných trestních opatření vůbec.¹³⁴ Obecně prospěšné práce (dále v textu jen OPP) nabízejí pro pachatele největší možnost využití do budoucna

¹³² RABIŇÁKOVÁ, Dana (ed.). *Právo pro každý den: probační a resocializační program : metodické materiály a pracovní listy*. Vyd. 1. Praha: Partners Czech, 2006. 123 s. ISBN 80-903767-0-3.

¹³³ Pro příklad : Pracovní list týkající se drog (s.12) líčí ve dvou odstavcích krátký příběh o dvou lidech, jež začnou užívat drogy, ale docházejí jim peníze. Účastníci programu mají za úkol vymyslet zbytek vyprávění

¹³⁴ Tuto informaci jsem získal během své letní praxe na Okresním soudu v Kladně.

a jsou proto nejpoužívanějším trestním opatřením nejen u nás, ale i celkově v evropském trestním právu.¹³⁵

Podle § 63 TZ se ukládá dospělým pachatelům 50-300 hodin OPP , což pro mladistvé znamená snížení horní hranice na polovinu, tedy 50-150 hodin OPP¹³⁶. O OPP rozhoduje zásadně samosoudce, nikoliv senát. Vyšší soudní úředník po rozhodnutí kontaktuje PMS, aby učinila řádné kroky. PMS tedy kontaktuje odsouzeného (PMS jej nazývá klientem), resp. u mladistvých zákonného zástupce, a domluví s ním místo a čas nástupu k OPP.

Soud ukládá OPP až po předchozím zjištění zdravotního stavu mladistvého a jeho možností OPP vykonávat. Zároveň s OPP může uložit některé z výchovných opatření, uzná-li to za účelné.

Specifickou rolí PMS je vedení aktuální evidence jak volných pracovních míst, jichž je možno pro účely OPP využít, tak požadavků obcí a obecně prospěšných organizací ve smyslu § 338 TŘ. Úředník PMS také provádí průběžně kontrolu výkonu trestního opatření OPP.

3.10.4. Domácí vězení

S trestním zákoníkem z roku 2009 byl zaveden nový alternativní trest domácího vězení. Považován je za druhý nejpřísnější, hned po trestu odnětí svobody. Jednou z podmínek tohoto, v případech mladistvých, trestního opatření, je písemný slib pachatele zdržovat se ve stanovenou dobu ve svém obydlí. Tuto dobu soud určuje nařízením, jež zašle odsouzenému a středisku PMS a stanoví v něm i místo výkonu.

Mladistvým pachatelům se již tradičně snižuje sazba na polovinu, lze jim tedy uložit trestní opatření maximálně na jeden rok. Vhodné je, opět dle uvážení soudu, společně s tímto opatřením uložit i některou z výchovných povinností, výchovných omezení či výchovných opatření.

¹³⁵ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing).,s. 80

¹³⁶ ZSM, § 26, odst. 1. Zajímavé je, že se zákon nikterak nevyjadřuje o dolní hranici výše trestu, pouze stanoví snížení horní hranice.

Kontrolu výkonu trestu domácího vězení vykonával úředník či asistent PMS, na základě vyhlášky¹³⁷ namátkovou kontrolou v obydlí, resp. na místě, kde se měl pachatel zdržovat. PMS má právo kdykoliv požadovat od odsouzeného doklady k identifikaci. Nedodrží-li odsouzený stanovené doby, má PMS povinnost toto oznámit soudu, který opatření nařídil.

V současné době se však počítá s novou možností - elektronického monitoringu. S tímto systémem se počítalo už dříve a to v již zmíněné vyhlášce z roku 2009, ale současné znění TR (resp. znění účinné od 1.6.2015) upravuje kontrolu výkonu trestu domácího vězení hlouběji a to v §334a - 334g již za pomoci elektronického monitoringu, k němuž se dostanu na konci této kapitoly. Ustanovení TR se používají subsidiárně, jelikož kontrolu výkonu tohoto opatření ZSM neupravuje.

3.11. Vazba mladistvých

Specifickou úpravu má vazba mladistvých vymezenou v ustanoveních § 46 - § 50 ZSM. Zákon jasně stanoví omezení vazby pouze na krajní případy vzhledem k negativnímu působení tohoto institutu na psychiku a další rozvoj mladistvého. Samotný průběh vazby je upraven v zákoně o výkonu vazby, se zvláštními pravidly pro mladistvé.¹³⁸

Odůvodnění pro použití vazby až jako *ultima ratio* je mnoho. V rámci diskuze s kolegy, a po přečtení příslušné literatury lze důvody nevyužívání vazby zúžit na tyto body :

1) Vazba je jedním z největších zásahů do osobní svobody a do práv mladistvého vůbec. Samotný pobyt ve vazbě již může být chápán jako trest, a tento institut proto příliš nepřispívá k dodržování zásady presumpce nevinny. Společnost hledí na člověka, který byl ve vazbě, jako na již odsouzeného (ač se může projevit, že byl nevinný) a tento člověk je na dlouhou dobu označován a stává se terčem diskriminace a nedůvěry. U mladistvých to platí dvojnásob.

2) Psychologický a výchovný efekt na mladistvého je velmi nepříznivý. Vzhledem k zatím nedokončenému fyzickému i psychickému vývoji mladistvého

¹³⁷ Předpis č. 456/2009 Sb., Vyhláška o kontrole výkonu trestu domácího vězení

¹³⁸ Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby §25-26a

je proto nutné s ním zacházet s co největší péčí, náhlá ztráta svobody může nepříznivě ovlivnit jeho další vývoj. Vazba mladé osobě může připadat „už skoro jako vězení“. Dále jsou mladiství, oproti dospělým, náchylnější na negativní působení vazby, zejména pro omezený prostor volného pohybu, nedostatek denního světla, nejsou zvyklí trávit tolik času zavřeni na jednom místě. Náchylnější jedinci se mohou nervově zhroutit při úvahách o jejich budoucnosti. Zároveň se aktivují přirozené obranné reakce mladistvého. Mladistvý ve vazbě nikoho nezná a těžko se pak může zapojit do kolektivu.¹³⁹

3) Mladiství musí být umístováni mimo vazbu dospělých, aby s nimi nepřišli do styku, což přináší státu další výdaje, je to krajně nepraktické, vzhledem k počtu nařizovaných vazeb a k momentální přeplněnosti věznic takřka nemožné toto zajistit. Také mohou být umístováni do vazby jen na co nejkratší možnou dobu.¹⁴⁰

4) Zákon nabízí možnosti, jak zaručit účely vazby jinak, bez tak velkého zásahu do osobní svobody.

5) Ať už výkon trestu odnětí svobody, či vazba, mají pro mladistvého negativní dopad v jeho výchově. Ne nadarmo se pobytu tam říká „vysoká škola zločinu“. Ostatní odsouzení/obvinění totiž mohou mladistvého naučit, jak lépe páchat provinění, jak se nenechat propříště chytit a mohou jej podněcovat k další protiprávní činnosti.

Důvodů pro nevyužití vazby je mnoho, zmínil jsem proto pouze ty nejpádňější argumenty. Poslední argument, který říkám sám za sebe, je to, že již brzy by mělo být možno využít namísto vazby elektronického monitoringu, jemuž se věnuji jak v následující podkapitole, tak v poslední části práce - úvahách de lege ferenda.

K zákonné úpravě - ZSM sám o sobě stanoví, že „*mladistvý může být vzat do vazby jedině tehdy, nelze-li účelu vazby dosáhnout jinak*“, stejně jako u zahájení trestního stíhání mají OČTŘ povinnost ohlásit zadržení, zatčení či vzetí do vazby jak OSPODu, PMS tak i zákonnému zástupci a v případě mladistvého

¹³⁹ ZEMAN, Petr. *Opatření nahrazující vazbu v trestním řízení*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. s. 26

¹⁴⁰ Pekingská pravidla, čl. 13

v ochranné výchově i výchovnému zařízení, ve kterém je ochranná výchova vykonávána.

3.11.1. Trvání vazby

Vzhledem k ustanovení a smyslu ZSM i mezinárodním dokumentům stanovícím „co nejkratší dobu trvání vazby“, je vazba mladistvých, oproti dospělým pachatelům značně zkrácena. V řízení o běžném provinění může vazba trvat maximálně dva měsíce v přípravném řízení a dva měsíce v řízení před soudem. Tato doba může být za přísných podmínek prodloužena jedenkrát v obou fázích také o dva měsíce, nejdelší doba trvání vazby v řízení o proviněních je tedy maximálně osm měsíců. V případech zvláště závažných provinění je nejdelší doba trvání vazby až šest měsíců, kterou je možno prodloužit opět o šest měsíců v řízení přípravném a o šest měsíců v řízení před soudem. Dohromady tedy maximálně rok a půl.

Vazbu nařizuje zásadně příslušný **okresní** soud pro mládež, na návrh státního zástupce. Na jeho návrh stejně tak i rozhoduje o prodloužení lhůty vazby v přípravném řízení.¹⁴¹ Naopak v řízení před soudem již o prodloužení vazby rozhoduje soud pro mládež nadřazený soudu pro mládež prvního stupně, takže soud **krajský**. Návrh předkládá nadřízenému soudu předseda senátu soudu pro mládež prvního stupně, a to nejpozději 15 dnů před skončením lhůty. Lhůty jsou nepřekročitelné, dojde-li k tomu, nebo je-li vyčerpána maximální doba trvání vazby, je nutno pustit mladistvého na svobodu.¹⁴²

3.11.2. Přezkoumávání důvodů vazby

Vazba mladistvého je zásadně proti základním principům restorativní justice a vyjma ochrany společnosti i proti smyslu celého ZSM. Mladistvý ve vazbě se může těžko přičinit o náhradu škody a vyrovnání se s poškozeným. Proto všechny OČTŘ mají ve všech fázích trestního stíhání povinnost důkladně zkoumat, zda důvody vazby trvají, či zda se nezměnily. Nastane-li tato situace, musí být mladistvý okamžitě propuštěn. OČTŘ také během celého řízení zkoumají, zda není možno využít jiných prostředků k naplnění účelů vazby, přičemž spolupracují s OSPOD a s PMS, s nimiž hledají vhodné alternativy

¹⁴¹ ZSM § 47, odst. 2

¹⁴² Zároveň je ale možno po propuštění mladistvého z vazby například nařídit probační dohled až do konce trestního stíhání

k vazbě vzhledem k osobním poměrům mladistvého¹⁴³. Způsob přezkumu důvodů trvání vazby nalezneme v § 67 TR.

3.11.3. Opatření nahrazující vazbu

K již mnohokrát zmíněné nevhodnosti vazby pro mladistvé se kromě důležitých mezinárodních smluv¹⁴⁴ vyjadřuje i v roce 2003 založená instituce *International Juvenile Justice Observatory*¹⁴⁵ (IJJO). Jako primární pramen je považována Úmluva o právech dítěte (CRC¹⁴⁶), ostatní smlouvy jsou rozšířením, či upřesněním pravidel výkonu soudnictví nad mládeží.

V souladu s těmito mezinárodními dokumenty se ZSM snaží využívat veškeré alternativy vazby, které se nabízejí a k samotným opatřením omezujícím svobodu přistupuje až v poslední řadě.

Jsou dva typy vzájemně kombinovatelných přístupů, jak nahradit vazbu jiným prostředkem. Prvními jsou procesní prostředky uvedené v § 49 ZSM, druhými jsou neprocesní prostředky.

Vazbu lze tedy podle ZSM nahradit zárukou (i peněžitou), dohledem, slibem nebo umístěním mladistvého v péči důvěryhodné osoby. **Zárukou** se rozumí převzetí záruky zájmovým sdružením občanů nebo důvěryhodnou osobou. Má se za to, že tento procesní prostředek zajistí psychickým vlivem na mladistvého, aby se vyvaroval další trestné činnosti. Záruku však nemohou převzít rodiče mladistvého, kteří původně nezvládli zabránit mladistvému spáchat provinění, pro něž je momentálně stíhán.

Písemný slib je závazek obviněného vést řádný život, nedopustit se další trestné činnosti, dodržet omezení jemu uložená a zejména se na výzvu dostavit k OČTŘ. Také musí předem oznamovat vzdání se z místa pobytu, aby jej bylo možno zastihnout. Za mladistvého většinou písemný slib sepisuje obhájce, nebo

¹⁴³ ZSM § 48 - opět vidíme důraz kladený na spolupráci s OSPOD a PMS, která naplňuje výchovný záměr tohoto zákona a zároveň je šetřeno práv mladistvého.

¹⁴⁴ Pekingská pravidla, Rijádské směrnice, Havanská pravidla, ale i doporučení Rady Evropy č. R (87) 20 ; č. R (88) 6 a č. R (2003) 20

¹⁴⁵ Volně přeloženo jako „Mezinárodní pozorovatelna soudnictví nad mládeží“

¹⁴⁶ Convention on the rights of the Child

mu jej v patřičné formě nadiktuje, aby byl psán rukou obviněného. Ten jej pak podepíše a předá orgánu rozhodujícímu o vazbě.¹⁴⁷

Dohled probačního úředníka je u mladistvého jedním z mnou pozitivněji vnímaných způsobů nahrazení vazby, vzhledem k odbornému a kvalifikovanému přístupu a díky tomu možnému pozitivnímu výchovnému působení na obviněného. Viz. 3.6.1 *Dohled probačního úředníka*.

Využití peněžitě záruky je problematické, jelikož mladistvý má málokdy dostatečné finanční prostředky na složení potřebné sumy jako záruky, nebo nemá dostatečnou způsobilost s takovou sumou nakládat. Proto za něj může složit peněžitou záruku jeho zákonný zástupce.¹⁴⁸

Záruku občanského sdružení, písemný slib, přijetí peněžitě záruky i dohled probačního úředníka jsou způsoby nahrazení vazby uvedené v trestním řádu. Umístění do **péče důvěryhodné osoby** je však specifický prostředek pouze soudnictví nad mládeží. Jako jediný je upraven vlastním ustanovením, ostatní náhrady vazby se řídí subsidiárně podle ustanovení TR.¹⁴⁹

Důvěryhodnou osobou jsou zejména rodiče, příbuzní, zaměstnavatel nebo vychovatel. Zkoumání důvěryhodnosti rodičů je přitom kritické, jelikož zanedbáním výchovy mohli právě oni způsobit (v případě rozvedených rodičů spíše jeden), že mladistvý je obviněn z provinění¹⁵⁰. Není však na překážku svěřit mladistvého do péče rodiče druhého, který delikventní chování nezpůsobil, a je schopen i ochoten zajistit mladistvému ideální podmínky k výchově, napravení a zabránit jeho další trestné činnosti.

Ke svěření do péče je nutno splnit kumulativně dvě podmínky.

1) Důvěryhodná osoba musí být schopná a ochotná o mladistvého pečovat, což dokládá písemným slibem, že splní tyto podmínky, i další, které může stanovit orgán rozhodující o vazbě.

¹⁴⁷ ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 139-140

¹⁴⁸ *Tamtéž*, s. 140

¹⁴⁹ TR §73 - §73a

¹⁵⁰ V rámci presumpce nevinu neužívám větu "dopustil se", stále se pohybuje v části řízení před vydáním rozsudku.

2) Souhlas mladistvého se svěřením do péče této konkrétní osoby, taktéž stvrzený slibem dodržovat podmínky jemu určené.

Poslední alternativou, která se v blízké době jeví začíná jevit jako uskutečnitelná, je systém elektronického monitorování. V rámci úvah de lege ferenda bych ve spojitosti s ním rád rozvedl možnost zavedení institutu tzv. „domácí vazby“.

3.12. Elektronický monitoring

Co do domácích zdrojů zatím poměrně chudou problematikou je systém elektronického sledování osob. Se zavedením tohoto systému do fungování v ČR se počítá již delší dobu, avšak stále se nedaří systém prosadit. Prvotní snahy začaly vznikat v roce 2009, kdy se schvalovala rekodifikace trestního zákoníku. Novým trestem, u nás dosud nezavedeným, byl *trest domácího vězení*. S jeho příchodem bylo nutné stanovit také možnosti kontroly jeho výkonu, k čemuž došlo vyhláškou 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení. V této vyhlášce lze spatřit jednu z vůbec prvních zmínek zavedení systému elektronického monitorování osob (dále jen EM)¹⁵¹.

Ve vyhlášce, kromě „klasické“ kontroly výkonu trestu, které se říká namátková, je již v §1, písm. b) stanoveno, že kontrola spočívá „v *užití elektronického kontrolního systému*“. Namátková kontrola znamená, že probační úředník musí osobně dojít na místo bydliště odsouzeného, zjistit, zda je odsouzený doma, přitom má právo požadovat od odsouzeného doklady nutné k jeho přesné identifikaci. Namátková kontrola je časově náročná a zajištění její efektivity není snadné. Probačních úředníků (ani jejich asistentů) není tolik, aby stihli pokrýt množství odsouzených a tak probíhá namátková kontrola v příliš dlouhých intervalech mezi jednotlivými návštěvami. Elektronický monitoring má dopomoci PMS při výkonu kontroly, usnadnit jim práci a zároveň ušetřit státu peníze.¹⁵²

Bohužel, vzhledem k častým obměnám ministrů a potížím s veřejnou zakázkou se nepodařilo zatím zajistit ani zhotovitele zakázky. V polovině roku

¹⁵¹ Samozřejmě, první zmínka se nachází v TR, § 334b, ale není nikterak rozvedená

¹⁵² Pořízení systému EM samozřejmě něco stojí, ale v porovnání s náklady spojenými s namátkovou kontrolou (po zavedení trestu domácího vězení se mimo jiné nakoupily automobily pro PMS), je pořizovací cena jednoho náramku, instalace i jeho údržba daleko nižší, než dlouhodobá kontrola vykonávaná osobně v bydlišti odsouzeného pachatele.

2012 byl zahájen PMS projekt ve spolupráci s Ministerstvem spravedlnosti, nazvaný „Elektronický monitoring odsouzených“. Ač tento experiment dopadl dobře, nedošlo k zavedení EM do chodu vzhledem ke Klausově plošné amnestii z 1.ledna 2013.

K samotnému experimentu - Experiment byl zahájen 1.7.2012, „*cílem experimentu bylo zkušebně ověřit v rámci menšího pilotního projektu provoz EM odsouzených a využít získané zkušenosti pro přípravu širšího a standardního zavedení EM do praxe trestní justice v České republice.*“¹⁵³ V rámci tohoto experimentu bylo zadáno výběrové řízení malého rozsahu, v němž zvítězila společnost 3M, která měla zajistit provoz a servis monitorovacího centra.

Po patřičném proškolení úředníků PMS a jejich seznámení se systémem bylo nutno sehnat ještě dostatek subjektů, na nichž by mohlo proběhnout pozorování. Celkem se projektu účastnilo 47 osob. S podmínkami experimentu souhlasilo 43 pachatelů odsouzených k trestu domácího vězení, nadále se účastnili 4 probační úředníci (jejich úkolem bylo především zkoušet zařízení, prověřit jeho fungování a dále simulovat porušení nařízeného režimu EM odsouzeným pachatelem).

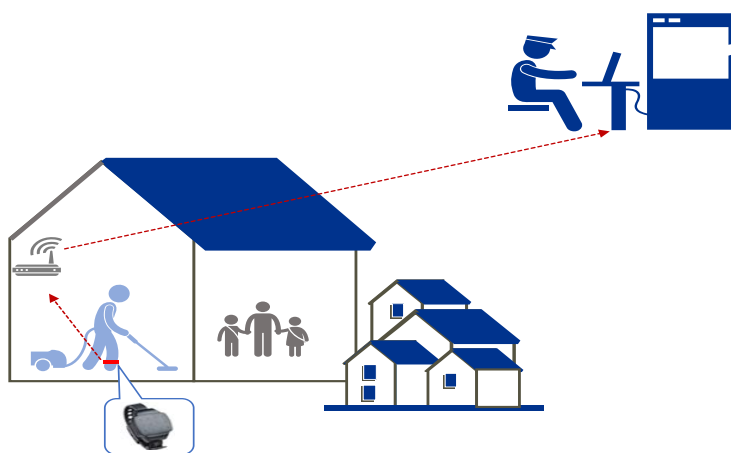
Zjistilo se, že zařízení fungují vcelku dobře a spolehlivě, nejdůležitější je správné nastavení monitorovacího zařízení. Při pokusu bylo použito zařízení, které se sestávalo ze stanice pevně umístěné do obydlí odsouzeného, která byla opatřena zároveň i telefonním zařízením s přímým kontaktem na PMS a jednoho kusu tzv. „náramku“, umístěného přímo na těle odsouzeného. Náramek je schopen detekovat teplotu osoby, na níž je připevněn, a pozná, je-li sundán, či je s ním jinak manipulováno. Také pozná a ohlásí své poškození stanici, která přepoše tuto informaci monitorovacímu centru. Stanice komunikuje s náramkem pomocí radiových vln (nikoliv GPS) a s centrem EM pod kontrolou PMS pomocí GSM signálu.¹⁵⁴ Názorně lze vidět pasivní radiofrekvenční monitoring na obr. č.1¹⁵⁵

¹⁵³ zdroj [online]

https://www.pmscr.cz/download/zaverecna_zprava_o_experimentu_Elektronicky_monitoring_odsouzenych.pdf

¹⁵⁴ Klasický signál pro mobilní telefony

¹⁵⁵ Zdroj: Studie proveditelnosti zavedení elektronického monitorovacího systému v trestní justici, přístupný [online] <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=6365&d=343937>

[obrázek č.1]

Stanici je nutno správně nastavit, aby v případě, že se náramek, resp. jeho nositel, vzdálí mimo správné souřadnice, nebo byl náramek poškozen, je okamžitě informována ústředna EM, tedy provozovatel systému, nebo přímo PMS a následně, je-li to třeba i OČTŘ. Výhodou tohoto systému je určitě možnost pro PMS odsouzeného bezprostředně konfrontovat pomocí instalovaného telefonního zařízení o jeho porušení režimu, tím pádem i porušení výkonu trestu domácího vězení.

Ve zprávě podané o experimentu se autor¹⁵⁶ zmiňuje o problematice správného nastavení zařízení v případech větších pozemků, které odsouzenému náleží, a na nichž např. pracuje (pole, statky). V některých místech takto rozlehlých pozemků totiž docházelo během experimentu k výpadkům, stanice hlásila PMS, že odsouzený opustil území, ve kterém má dovoleno se pohybovat, ač on tak neučinil.¹⁵⁷

Jeden z dalších pokusů o zavedení EM se odehrál v roce 2014 za ministryně spravedlnosti Heleny Válkové, avšak zadaný tendr skončil sporem mezi ministryní a jejím náměstkem pro vězeňství, Pavlem Šternem, kvůli domnělé netransparentnosti řízení, jelikož po náměstkovi požadovala informace, na které podle něj neměla nárok, s čímž šel Štern za protikorupční policií. Tendr byl následně zrušen a Štern z funkce odvolán. Nedlouho poté ministryně Válková složila funkci.

¹⁵⁶ Tehdejší ředitel PMS, následně náměstek pro vězeňství a trestní politiku, Pavel Štern

¹⁵⁷ [online] https://www.pmscr.cz/download/zaverecna_zprava_o_experimentu_Elektronicky_monitoring_odsouzenych.pdf

Největší naděje jsem vkládal do předposledního tendru, který měl být skončen do konce roku 2015. Ministerstvo spravedlnosti pod vedením ministra Pelikána již bylo připraveno nechat zařízení zhotovit, problém nastal v tom, že do zadaného tendru se nepřihlásil **žádný** zhotovitel, přestože mnoho firem podávalo upřesňující dotazy a ministerstvo i slevilo ze svých přísných nároků, právě aby i ostatní firmy dostaly šanci.

Proto byl nedávno, 29. února 2016, zadán Probační a mediační službou další tendr.¹⁵⁸ Můžeme jen doufat, že se pro tuto zakázku přihlásí alespoň jeden zhotovitel, a že se konečně užijí zákonná ustanovení, jež jsou na tento systém už delší dobu připravena.

Dokument, který by nás mohl zajímat, je Studie proveditelnosti zavedení EM systému pro trestní justici, zpracovaná firmo KMPG, s.r.o. z 19. května 2015, která je volně přístupná na stránkách Ministerstva spravedlnosti.¹⁵⁹

Poslední změnou, která je pro elektronický monitoring potřeba, je přijetí zákona, který změní TŘ a ZSM, aby mohl být systém EM využit i jako jedno z opatření **nahrazujících vazbu**. Takový návrh zákona se právě¹⁶⁰ nachází mezi Poslaneckou sněmovnou a Senátem, jelikož byl schválen Poslaneckou sněmovnou 9.3.2016, jako návrh zákona pod číslem (tisk) 503/0.¹⁶¹ Tento zákon, pokud bude přijat, umožní využít EM místo vazby. Funguje vlastně jako menší rozšíření TŘ a ZSM, jelikož přidává (mimo několika dalších úprav), za § 73, odst. 3, nový odstavec v tomto znění:

*„V souvislosti s nahrazením vazby některým opatřením uvedeným v odstavci 1 může orgán rozhodující o vazbě rozhodnout o výkonu **elektronické kontroly** plnění povinností uložených v souvislosti s tímto opatřením prostřednictvím elektronického kontrolního systému umožňujícího detekci pohybu obviněného, jestliže obviněný slíbí, že při výkonu elektronické kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost. Před tím orgán rozhodující o vazbě obviněného poučí o průběhu elektronické kontroly.“*

¹⁵⁸ Konkrétní odkaz zakázky lze najít ve věstníku veřejných zakázek : [online] <https://www.vestnikverejnychzakazek.cz/cs/Form/Display/647096>

¹⁵⁹ [online] <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=6365&d=343937>

¹⁶⁰ V době dokončování práce, tzn. únor-březen 2016

¹⁶¹ Více informací a průběžný stav zákona lze nalézt zde: [online] <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&t=503>

Toto pro nás znamená, že „náramek“ je možno uložit obviněnému nosit a zdržovat se v místech jemu režimem uložených nejen během výkonu trestu domácího vězení, ale během všech opatření nahrazujících vazbu.

Dále je novelou založena povinnost umožnit orgánu zajišťujícímu činnost EM vstup do obydlí, instalaci/deinstalaci monitorovacího zařízení a sejmutí biometrických údajů od osoby, která má zařízení (náramek) do budoucna nosit. Z novely je vidět, že ještě není jisté, kdo konkrétně bude kontrolu EM vykonávat. Podle navrhovaného § 360a odst. 1-3, se v souvislosti s opatřeními nahrazujícími vazbu hovoří o Ministerstvu spravedlnosti jako o zajistiteli kontroly plnění povinností s opatřeními souvisejícími. Návrh zákona tady uvádí i alternativu ve formě Ministerstvem „*k tomuto účelu zřízené organizační složky státu ve spolupráci s PMS*“. Lze tedy dovodit, že Ministerstvo možná založí vlastní resort přímo pro kontrolu. Uvažovalo se i o externím zprostředkovateli, který by spolupracoval s PMS, ale podle zprávy na konci experimentu bylo toto řešení zamítnuto jako příliš nákladné a nepraktické. V tuto chvíli se nabízí, alespoň podle toho, jak návrh zatím vypadá, že Ministerstvo bude prostřednictvím svého resortu vykonávat monitoring ve spolupráci s PMS a dodávka, údržba a servis bude úkolem zhotovitele zařízení, až se takový najde.

Tato ustanovení samozřejmě budou platit i pro mladistvé, v rámci využití principu subsidiarity TŘ, a to je jeden z důvodů, proč se konkrétně tomuto systému věnují. Trest domácího vězení ani nemusí být tak vhodný pro mladistvé jako pro dospělé pachatele, jelikož vůči mladistvému je domácí vězení daleko represivnější než vůči dospělému a způsobí spíše více škody než prospěchu. Mladistvá osoba, která se nachází ve věku, kdy si vytváří sociální vazby a získává tak sociální zkušenosti, nemá být od ostatních odstřižena, právě naopak, mladistvý by se měl co nejvíce pohybovat mezi svými vrstevníky a učit se sociálnímu chování od okolí, chodit do zájmových kroužků, účastnit se sportovních aktivit a právě v tomto mu může trest domácího vězení bránit a být kontraproduktivní.¹⁶² Na dospělého nemá trest domácího vězení až takový psychický a sociální dopad. Druhá strana mince však nabízí pozitivum pro mladistvého - jelikož se trest domácího vězení považuje za „druhou nejpřísnější sankci“ hned po trestu odnětí svobody, je pro něj určitě lepší, pokud bude mladistvý doma, než ve vězení.

¹⁶² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 819-820

Co se týká opatření nahrazujících vazbu, je pro mladistvého více než vhodné podrobit se „zátěži“ ve formě náramku na kotníku, než být umístěn do vazby. Zjednodušení se nabízí jak pro PMS, která nemusí dělat namátkové kontroly v obydlí obviněného, tak pro mladistvého, který není tolik omezen. I efekt na okolí má náramek jiný. Kromě toho, že se dá snadno skrýt pod nohavicí (většinou se totiž umísťuje nad kotník), nijak neomezuje v pohybu a rozhodně nedojde k označování mladistvého jakožto někoho „kdo už seděl“, ač jen ve vazbě, což je samozřejmě prospěšné do jeho budoucnosti.

4. Komparace se zahraniční úpravou

V této kapitole se budu věnovat zahraničním úpravám trestního řízení nad mládeží v cizích zemích. Domnívám se, že použití metody komparace právní úpravy ostatních evropských zemí s tou naší nám přinese náhled na možnosti zlepšení obou. Vzhledem k dosavadnímu obsahu této práce bude v následujících podkapitolách vždy stručný úvod do trestního řízení nad mládeží daného státu a dále se budu zabývat především zahraničními protějšky k české Probační a mediační službě, využití elektronického monitoringu a opatřením nahrazujícím vazbu. Vybral jsem státy nám blízké, tedy Spolkovou republiku Německo se Slovenskou republikou a státy nám vzdálené - Anglii, Kanadu a Spojené státy americké.

4.1. Slovensko

Na rozdíl od Německa a ČR, Slovensko nemá vlastní speciální zákon věnovaný soudnictví nad mládeží. Úprava této problematiky se nachází v obecných trestněprávních předpisech (slovenská varianta trestního zákona¹⁶³ a trestního řádu¹⁶⁴). Ve slovenském přístupu k ukládání sankcí lze spatřovat analogii s českou úpravou, co do rozmanitosti ukládaných opatření jimiž jsou zejména : povinné práce, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s probačním dohledem, podmíněné odsouzení k peněžitému trestu, dále výchovná opatření a zvláštní způsoby řízení, tak jak je tomu v ČR. Rozdílem však je stejně jako u SRN hranice trestní odpovědnosti, která je stanovena na 14 let.

Věkové kategorie jsou, podobně jako v Německu, tři. První skupinou jsou děti do 13 let věku včetně, další jsou mladiství, kteří dovršili 14 let věku, ale

¹⁶³ Zákon č. 300/2005 Z.z., Trestný zákon

¹⁶⁴ Zákon č. 301/2005 Z.z., Trestný poriadok

nepřekročily 18 let. Osoby blízké věku mladistvých nepřekročily 21 let věku. Na toto rozlišení u osob blízkých věku mladistvých není kladen, stejně jako v ČR, příliš velký důraz, pouze je na věk hleděno jako na polehčující okolnost.

Za provinění se ukládají výchovná a kázeňská opatření, nejpřísnější a vlastně jediný opravdový trest je pak trest odnětí svobody.

4.1.1. Probace a mediace na Slovensku

Slovenská republika, částečně díky společné minulosti, je nám co do fungování probace a mediace nejpodobnější. Tamní probační úředníci se nazývají celým názvem „Probační a mediační úředník“. Stejně jako u nás je cílem PaM úředníka aby pomohl zejména mladým pachatelům a prvopachatelům v návratu do společnosti, aby nebyli poznamenáni jedním trestným činem po celý svůj život. Zprostředkování mediace mezi pachatelem a poškozeným je založeno také na podobném principu jako u nás. Předpis upravující výkon PaM je zákon č. 550/2003 Z. z., o probačních a mediačních úřednících. Slovenská republika zatím nemá svůj vlastní samostatný orgán pro výkon probace a mediace jako máme my Probační a mediační službu, ač se k tomu již několik let snaží směřovat.

165

4.1.2. Opatření nahrazující vazbu

Na Slovensku umožňuje Trestný poriadok § 80-81 nahradit vazbu zárukou zájmového sdružení občanů nebo důvěryhodné osoby, písemným slibem, dohledem či peněžitou zárukou (§ 81). Soud může podle následujících ustanovení (§ 82) také uložit přiměřené povinnosti a omezení, zejména zákaz vycestování do zahraničí, zákaz vykonávat činnost, při které došlo ke spáchání trestného činu, zákaz návštěv určitých míst, zákaz vzdalovat se z obydli nebo místa pobytu, povinnost pravidelně se dostavovat na „štátny orgán určený súdom“¹⁶⁶, zákaz styku s určitými osobami nebo zákaz přiblížení k určité osobě na pět metrů a konečně může soud uložit povinnost složit peněžité prostředky na účely zabezpečení nároku poškozeného na náhradu škody.

¹⁶⁵ Pilotní program byl odstartován již v letech 2001-2002, tehdy šlo o vyzkoušení probace a mediace jako činnosti, nyní jsou slovenské snahy směřovány ke zřízení samostatného orgánu

¹⁶⁶ Vzhledem k absenci orgánu PMS tím může být míněno státní zastupitelství, soud samotný, nebo kontakt se probačním a mediačním úředníkem.

4.2. Německo (SRN)

V právní úpravě SRN lze spatřovat určitou analogii, jelikož stejně jako Česká republika má SRN vlastní, vůči obecným trestním předpisům, speciální úpravu soudnictví nad mládeží, konkrétně zákon z roku 1953 (*Jugendgerichtsgesetz, BGBl I S. 750*). SRN se vyznačuje pluralitou právních pramenů upravujících problematiku delikvence mládeže.¹⁶⁷ Jedním ze zásadních rozdílů mezi naší a německou úpravou je rozdílná dolní hranice trestní odpovědnosti, která je v Německu stanovena již na 14 let.¹⁶⁸ Děti do 14 let nejsou v Německu trestně odpovědné, stejně jako u nás je jim možno za čin jinak trestný uložit opatření, avšak o takovém opatření nerozhoduje soud pro mládež, ale rodinný soud. Nejprísnejším opatřením je odejmutí dítěte rodině a zbavení rodičů jejich rodičovských práv. Vždy se samozřejmě hledí na nejlepší zájem dítěte, v souladu s mezinárodními smlouvami.

V rámci trestní odpovědnosti dělí německá úprava pachatele podle věku na 3 kategorie a tedy na mladistvé (*Jugendliche, 14-17 včetně*), mladé dospělé (*Heranwachsende* - v době činu dovršili 18 let, ale nepřekročili 21 let) a dospělé pachatele (*Erwachsene, věk 21 let a více*).

4.2.1. Probace a mediace v SRN (Sociální služby)

V Německu došlo v roce 1969 k reformě trestního práva. Sice probace v určité formě existovala již od 50. let, ale až od roku 1969 šlo o probaci ve svém slova smyslu. Vzhledem k roztržičnosti Spolkových republik nelze najít jednotnou úpravu, podstatné je, že probace je zahrnuta jako podmnožina sociálních služeb, společně se soudní podporou a sociální prací.

Důležitou specialitou, kterou je nutno zmínit, je soudní rozhodnutí o vině a odsouzení k trestu odnětí svobody. Soud může ve věcech mladistvých nechat řízení otevřené za současného uložení dohledu probačního úředníka na zkušební dobu. Osvědčí-li se podle probačního úředníka mladistvý, rozsudek se zruší, jinak mladistvý nastoupí výkon trestu.¹⁶⁹

¹⁶⁷ Zákon o pomoci dětem a mládeži [Sozialgesetzbuch (SGB) -Achstes Buch (VIII) -Kinder- und Jugendhilfe - (artikel 1 des Gesetzes v. 26. Juni 1990, BGBl. I S. 1163]

¹⁶⁸ V ČR se již dlouhou dobu spekuluje a padají v Poslanecké sněmovně návrhy o zavedení hranice trestní odpovědnosti taktéž na 14 let, zatím neúspěšně

¹⁶⁹ JEHLÉ, J. Trestní justice v Německu. 1 vyd. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006. s 58

4.2.2. Opatření nahrazující vazbu

I německé právo, jako české, příliš nepreferuje užívání vazby v souladu s principy restorativní justice. V § 116 německého trestního řádu¹⁷⁰ vyjmenovává možnosti nahrazení vazby podobné našim, především slib nevzdát se z obydlí bez souhlasu soudce či státního zástupce, svěření do péče důvěryhodné osoby atd.

Pro tuto práci důležitý je přístup k elektronickému monitoringu, který v Německu není příliš pozitivní. Na to, jak je SRN vyspělá země, odstartovala náramkový projekt stejně pozdě, jako Česká republika. První zkušební oblastí náramků, resp. nákotníků (Fußfesseln) bylo Hesensko roku 2010. Německo se domnívá, že použití EM příliš porušuje osobní svobodu a soukromí monitorovaného jedince. Nicméně v roce 2011 byla přijata změna trestního zákona¹⁷¹ umožňující EM používat. V dubnu 2015 využilo nákotníků celkem 76 lidí.

4.3. Anglie

Anglie je oproti ostatním evropským zemím jedna z nejpřísnějších, co do hranice trestní odpovědnosti. V Anglii jsou totiž děti trestně odpovědné již od 10 let. Lze zde spatřovat rozdíly mezi tzv. *justičním* modelem trestání mládeže, jehož příkladem může Anglie být a *sociálně-opatrovnickým*, jehož příkladem je ČR. Zásadní diference je ve způsobu trestání. Zatímco v Anglii je veden mladistvý k odpovědnosti za čin a následuje sankce, v ČR je s mladistvým jednáno v rukavičkách a spíše jde o jeho blaho, nápravu nenásilnou „sankční“ cestou, než o jeho potrestání.

4.3.1. Národní služba

Probace a mediace byla v Anglii dlouhou dobu rozdrobená mezi soukromé osoby, jež se zodpovídaly pouze svému supervizorovi. Tato decentralizace částečně skončila roku 1999 s vytvořením „*National Probation Service*“¹⁷² (NPS), která od dubna 2001 podléhá Home Office¹⁷³. Vedoucím orgánem je Národní

¹⁷⁰ Strafproceßordnung, přijatý 12.9.1950, přístupný [online] z <https://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stpo/gesamt.pdf>

¹⁷¹ Strafgesetzbuch, novelizován 13.11.1998, dostupný [online] z <https://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>

¹⁷² Národní Probační Služba

¹⁷³ "Office" je britská alternativa ministerstev a úřadů

probační ředitelství, pod něž náleží 42 středisek.¹⁷⁴ Právě zde, v Anglii lze spatřovat, kde se Česká republika inspirovala, když vytvářela vlastní PMS. NPS vykonává především kontrolu nad uloženými tresty. Specifikem pro mladistvé je vytvoření „*služby mladým*“¹⁷⁵, jimž se nařizuje především probační dohled nebo detence a výchovný příkaz.

4.3.2. Opatření nahrazující vazbu

Anglická verze opatření se liší na nepodmíněné propuštění z vazby (*unconditional bail*) a podmíněné propuštění (*conditional bail*), česky tzv. na kauci. Rozdílem mezi těmito kaucemi je, zda soud uloží současně s nimi určitou podmínku (nějaké omezení, nejčastěji zákaz styku s určitými osobami, či pohybu v určitých místech¹⁷⁶), či nikoliv.¹⁷⁷

Zvláštností Anglie je od roku 2003 možnost propuštění na kauci již během vyšetřování v přípravném řízení, kdy policejní orgán může osobu propustit za předpokladu, že se zaváže dostavit se později k tomuto orgánu na služebnu, na základě předvolání.

Opatření nahrazující ani ne tak vazbu, jako výkon trestu odnětí svobody je tzv. „*curfew*“, česky „zákaz vycházení“, který se nejvíce podobá našemu trestu domácího vězení. Soud může uložit tento trest buď v rámci „*community sentence*“ (*komunitní trest*) za použití „*community order*“, komunitního příkazu, nebo jako příkaz při podmíněném trestu odnětí svobody¹⁷⁸.¹⁷⁹

4.4. Kanada

Kanada již měla vlastní speciální úpravu soudnictví nad mládeží i dříve, ale ta byla velmi kritizována, proto stejně jako ČR roku 2003 přijala nový zákon o soudnictví nad mládeží - *Youth Criminal Justice Act (YCJA)*. Tento zákon, ač dodržuje principy restorativní justice, je výjimečný v přísnosti trestů vůči

¹⁷⁴ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing). s.97

¹⁷⁵ Z angl. „*Youth offending teams*“

¹⁷⁶ ZEMAN, Petr. *Opatření nahrazující vazbu v trestním řízení*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). s. 42

¹⁷⁷ Youth Court Bench Book, 2013 dostupná [online]

<http://www.yjlc.uk/wp-content/uploads/2014/05/2a.Youth-Court-Bench-Book-2013.pdf>

¹⁷⁸ Suspended sentence order

¹⁷⁹ BOLEDOVIČOVÁ, L.: *Podmínky uložení českého trestu domácího vězení a anglického curfew requirement*, Trestněprávní revue, 3/2013, s. 63

pachatelům závažné, násilné činnosti (tj. „get tough“¹⁸⁰) a zároveň v široké škále odklonů a alternativních druhů řízení vůči mladistvým pachatelům nezávažné trestné činnosti. Trestní odpovědnost mladistvých, v Kanadě nazývaných „*mladé osoby*“¹⁸¹, je zákonem YCJA stanovena od 12¹⁸² do 17 let včetně. YCJA upravuje mladé osoby jako jedinou kategorii.

4.4.1. Probace a mediace v Kanadě

K vůbec prvním pokusům o mediaci mezi obětí a pachatelem došlo právě v Kanadě v druhé polovině minulého století v provincii Ontario. Zástupce církve a probační úředník přikázali mladistvým setkat se s poškozenými a odčinit způsobenou škodu. Tento projekt se považuje za počátek mediace na severu Severní Ameriky.¹⁸³ Od osmdesátých let začal pronikat způsob této mediace i do západní Evropy. Vzhledem k dualismu kanadského práva, kde se potýká federální právo s provinčním, fungují paralelně dvě verze probace. První je Nápravná služba Kanady, druhou jsou jednotliví provinční probační úředníci, nebo, jelikož v Kanadě je hojně využíván institut „parole“, tzv. parolní úředníci. Pro vykonávaný probační dohled je podstatné, který konkrétní orgán probační dohled nařídil.

4.4.2. Opatření nahrazující vazbu

Stejně jako v Anglii, Kanadský systém využívá „*bail*“ tedy propuštění z vazby na kauci. Zajímavým pro nás je již výše zmíněný zákon YCJA z roku 2003 zavazující soud podmínkami, které musí mladistvý splňovat, aby mohl být vůbec vzat do vazby. Nejdůležitější podmínkou je, zda vůbec za čin, který byl spáchán, je možno uložit trest odnětí svobody. Pakliže ne, nelze nařídít během přípravné fáze ani vazbu. Vhodnou alternativou je svěřením do péče důvěryhodné osoby¹⁸⁴. K tomu je zapotřebí, aby podobně jako v ČR, byla osoba schopná a ochotná se o mladistvého během probíhajícího řízení postarat, a zároveň aby mladistvý souhlasil se svěřením do péče této konkrétní osoby.

¹⁸⁰ Angl. "přítvrdit"

¹⁸¹ Anglicky "Young persons"

¹⁸² Vzhledem k problémům Kanady s imigranty bez osobních dokladů se YCJA vztahuje i na osoby, které vypadají na 12-17 let věku

¹⁸³ Elmira Case ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ (eds.). *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 23

¹⁸⁴ YCJA - Part 3, article 31

Zároveň může soud nařídít vazbu, pokud byla splněna následující kritéria : Mladistvý spáchal závažné provinění¹⁸⁵ (*serious offence*), soud má opodstatněné pochyby, že se mladistvý neukáže u soudu, bude-li probíhat řízení proti němu na svobodě, nebo má soud zvláštní důvody pro uvalení vazby a konečně propuštění z vazby za určitých podmínek by dostatečně nenaplnilo soudní snahy.

4.4.3. Elektronický monitoring v Kanadě

Co se Kanady a elektronického monitoringu týká, o jeho zavedení jsou snahy již od konce osmdesátých let, poprvé byl EM využit v roce 1987 v provincii Britská Kolumbie. Zajímavé je, že právě tento program se zaměřil na nezletilé pachatele. V devadesátých letech probíhalo několik menších projektů v jednotlivých provinciích, a až v roce 2008 byl spuštěn ministrem pro veřejnou bezpečnost pilotní program elektronického monitorování podmíněně propuštěných ve spolupráci s Nápravnou službou Kanady.

4.5. Spojené státy americké

Pro Spojené státy americké je specifická roztržitost jednotlivých úprav. Vzhledem k počtu států je těžké jednotně určit hranici trestní odpovědnosti. V USA se daleko lépe určuje hranice, pod kterou nelze trestat. Rozdělení na federální a státní úrovní zákonů toto komplikuje ještě více, nicméně 14 států má minimální hranici trestní odpovědnosti, zbylých 36 nikoliv. Hranice věku trestní odpovědnosti, resp. dostatečného věku pro odsouzení k trestu odnětí svobody se pohybují mezi 16 až 18 lety, s tím, že nejnižší věková hranice pro trestní odpovědnost je 12 let (dětem v tomto věku se nařizuje ochranné léčení). Spojené státy donedávna excesivně užívaly tresty smrti vůči mladistvým, ještě v roce 1992 bylo popraveno 5 mladistvých. Až v roce 2005 usoudil Nejvyšší Soud rozhodnutím ve věci *ROPER v. SIMMONS*, No. 03-0633, že je trest smrti pro mladistvé „*příliš kruté a nezvyklé potrestání, tím pádem v nesouladu s Ústavou spojených států*“¹⁸⁶, což v rámci trestání mládeže učinilo konečně dlouho očekávanou oficiální změnu.

¹⁸⁵ Závažným proviněním se v kanadském právu rozumí takové, za které by dospělý pachatel mohl být odsouzen k trestu odnětí svobody na pět a více let.

¹⁸⁶ Volně přeložený hlavní smysl rozhodnutí.

4.5.1. Probace a mediace v USA

Probace ve Spojených státech má dlouholetou tradici, vlastně USA jsou prvním státem, který začal probaci využívat ve větší míře.¹⁸⁷ Současná probace sestává ze tzv. Systému probačních a před-soudních služeb.¹⁸⁸ Stejně jako v ČR, i zde fungují úředníci a jejich asistenti. Náplní jejich práce je především sledování osob „vpuštěných“ zpět do komunity na parole, ale také pozorují osoby během celého řízení i po něm a podávají soudu zprávu, na jejímž základě soud rozhoduje o vině a trestu.

4.5.2. Opatření nahrazující vazbu

Opatření nahrazující vazbu jsou dosti podobná těm v Kanadě, snad jen ve Spojených státech dochází k ještě většímu užívání kauce, peněžité záruky. Trestní kodex 18 U.S.C. stanoví podmínky opatření nahrazujících vazbu v § 3142, nazvaném „*propuštění nebo vazba obžalovaného čekajícího na soudní projednání*“¹⁸⁹. Opět je zde propuštění za podmínky složení závazku dostavit se před soud na předvolání, který nelze použít, je-li důvodná obava, že by obžalovaný ohrozil společnost, či porušil státní či federální trestní zákony nebo se nedostavil k soudu na příslušnou výzvu. V tomto případě se nařizuje propuštění z vazby za dalších podmínek jako jsou : záruka jiné odpovědné osoby, která se uvolí vykonávat dohled nad obžalovaným; nebo že si obžalovaný zachová práci, případně bude pokračovat v jejím hledání; bude pokračovat či podstoupí výchovný program; splní omezení ustanovená soudem týkající se především vycestování ze země či pohybu na určitá místa, absolutně se vyvaruje kontaktu s obětí trestného činu; dodrží možný uložený zákaz vycházení; nebude užívat či držet střelné zbraně (i legálně držené) a další.

Spojené státy jsou také první zemí, ve které se začal aktivně využívat elektronický monitoring osob. Již v roce 1964 bylo vynalezeno první zařízení, které bylo schopno do čtyř set metrů detekovat osobu. Vynálezci, bratři Gableovi, zůstali v oboru a nadále se podíleli na vývoji EM. V roce 2005 vyšel v časopisu *Federal Probation*¹⁹⁰ jejich článek, ve kterém kriticky hodnotí dosavadní úspěch

¹⁸⁷ První Probační úředník byl jmenován již roku 1927 ve státě Massachusetts

¹⁸⁸ (Probation and pre-trial service system)

¹⁸⁹ Release or detention of a defendant pending trial

¹⁹⁰ GABLE, Ralph; GABLE, Robert. *Electronic Monitoring: Positive Intervention Strategies*, *Federal Probation*, 2005., Volume 69, N.1, s.35-41

jejich technologie. Ve Spojených státech se EM využívá nejvíce na světě a přestože měl několik kontroverzních momentů, když byl využit na monitorování tanních celebrit v podmínce, zaznamenává spíše pozitivní výsledky.

5. Úvahy de lege ferenda

Dovolím si využít prostoru pro dvě krátké úvahy de lege ferenda, v nichž se chci věnovat problematice obsažené v předchozích kapitolách, ale nikoliv z pohledu pozitivního práva, spíše z pohledu práva, jaké by mělo být. První úvaha je o systému EM, druhá, ač je to lehké odbočení z kontextu této práce, se bude věnovat minimální věkové hranici trestní odpovědnosti v ČR, což je sice úvaha patřící spíše do hmotněprávních prací, nicméně u mladistvých, více než kde jinde je právě hmotné právo provázané s právem procesním.

5.1. Elektronický monitoring

Systém EM je po mnoho let své existence pod palbou kritiků obhajujících lidská práva. Systém bývá velmi často přirovnáván k „oku Velkého bratra“ z Orwellova románu 1984, a to kvůli porušování svobody soukromí, pohybu a pobytu osob, jimž je „náramek“¹⁹¹ připevněn. Spory o etičnosti využití takového systému ve vztahu k obviněným/odsouzeným mi přijdou zbytečné. Na druhou stranu, dalo by se namítat, že je systém EM možno využít ve větším měřítku i proti osobám nevinným, obzvláště, když se dá zvážit, že „náramek“ by do budoucna mohly nosit i osoby, které se staly obětí trestného činu. V tomto případě bych byl ochoten uznat, že využití systému EM musí podléhat přísnému doзору nezávislého orgánu, aby nedošlo k jeho zneužití v prospěch jiný, než trestněprávní.

Abych se vrátil k otázce etičnosti využití EM proti odsouzeným pachatelům - odpověď je snadná. Musíme si položit následující dvě otázky : „Co je menší omezení na právech obviněného/odsouzeného? Náramek na těle, svobodný pohyb po celém svém obydlí, možnost uchovat si práci, pracovat z domova a plnit stanovený režim pod dozorem, nebo vykonávat trest odnětí svobody v malé cele sdílené s dalším vězněm?“ Je vcelku jasné, že první možnost je správná.

¹⁹¹ Pro jednoduchost používám slovo „náramek“, většinou se však zařízení neumísťuje na paži, ale nad kotník dotyčné osoby.

A to nemluvíme ani o dopadu odsuzujícího rozsudku, resp. reakce blízkého okolí odsouzeného. Jak jsem psal již dříve v této práci, kdo se jakýmkoliv způsobem dostal do věznice (i vazební), bude společností označován jako delikvent, přestože mohl být následně soudem osvobozen. Náramek na noze se dá snadno skrýt, nijak neomezuje a zabrání tak tomuto „označkování“. Pachateli i toto (pomineme-li probační programy a kontakt s probačním úředníkem) napomáhá v resocializaci. Obzvláště toto platí pro **mladistvé**, kteří by časem stráveným v jakékoliv věznici mohli dojít k újmě dotýkající se jejich následujícího vývoje. Právě mladiství jsou ve věku, kdy potřebují mít společenské vazby na ostatní osoby, své vrstevníky, ale i rodiče a vytvářet si podle nich vzory svého chování, vytvořit si svou sociální roli. Náramek na noze jim v tom nezabrání, věznění ano.

Z výše uvedených důvodů se domnívám, že by bylo vhodné zaměřit na EM větší pozornost, ale především jej konečně začít ve větší míře praktikovat. Kauční systém, „pojištěný“ elektronickým dohledem, v USA funguje dobře, stejně tak je využíván v Anglii. Mým návrhem by proto bylo zařídit se podle ozkoušených modelů zahraničních odborníků.

Nemluvíme pouze o kontrole výkonu trestu domácího vězení, EM se dá využít mnoha způsoby. Nahrazení vazby je z dalších možností nejpodstatnější, nicméně se dá využít i pro kontrolu soudem stanovených omezení a povinností. Bude-li spočívat výchovné omezení v zákazu vstupu na určitá místa, na určité kulturní akce, bude snadné pomocí EM zjistit, zda se pozorovaná osoba zrovna nenachází např. na koncertu kapely, na jejíž vystoupení má kontrolovaný zákaz vstupu, nebo zda není v blízkosti obydlí oběti svého trestného činu, potažmo provinění.

Pozitivní přístup k EM je znatelný z dotazníkového šetření, které bylo vypracováno IKSP v odborné publikaci.¹⁹² Dotázaní byli soudci (80 respondentů) a státní zástupci (78 respondentů). Většina odpovědí se vyjadřovala pozitivně k využití systému EM jako opatření nahrazujícího vazbu, ale i jako nástroje kontroly uložené v rámci dalšího opatření. Při dotazu, zda EM pomůže snížit počet vazeb si bylo ze 79 odpovídajících respondentů 20 jisto, že EM pomůže

¹⁹² ZEMAN, Petr. *Opatření nahrazující vazbu v trestním řízení*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). s. 53-66

snížit počet vazeb, 40 zaškrtno „spíše ano“, 18 zaškrtno „spíše ne“ a pouze jeden jediný soudce se vyjádřil pro „rozhodně ne“.

Překvapivé zjištění nastalo u dotazu, zda současná právní úprava je na dostatečné úrovni pro využití a zajištění opatření nahrazujících vazbu, na tento dotaz odpověděla shodně většina soudců, že spíše ne. Je nutno vzít v potaz, že tato publikace vyšla v roce 2010, tedy před šesti lety, nicméně vyjma návrhu zákona č.503/0, o němž jsem hovořil výše, se od TZ z roku 2009 nic zásadního nezměnilo, resp. návrh zákona umožňující využití EM jako opatření nahrazující vazbu stále není přijat. Zatím však jeho postup vypadá slibně, jak již bylo řečeno výše, zákon bude již brzy na pořadu schvalování Senátem.

Mým návrhem je tedy zaměřit se na možnosti využití všech alternativ k vazbě, vzhledem k přeplněným věznicím a vysokým nákladům vazby (věznice jsou i nadále přeplněné, přestože bývalý prezident Klaus vyhlásil plošnou amnestii).

Co je potřeba ještě zmínit, ohledně EM, je způsob jeho realizace. Dle mého názoru se nabízí tři možnosti, kdo bude EM provozovat, resp. kdo jej bude využívat. První možností je soukromý provozovatel, který bude sám monitoring provozovat, instalovat zařízení a servisovat je, a to vše pod dohledem PMS, které bude hlásit případná vysledovaná porušení režimů. Řešení vhodné z hlediska pohodlnosti pro PMS, ale neefektivní z hlediska rychlosti řešení případných problémů a porušení režimu.

Druhé řešení je vytvoření vlastního oddělení Ministerstva spravedlnosti, který by ve spolupráci se zhotovitelem a PMS prováděl monitoring. Zhotovitel systému by prováděl školení zaměstnanců resortu o používání zařízení EM a toto by i servisoval či je průběžně zlepšoval. Řešení vcelku vhodné, ale drahé.

Poslední, podle mého názoru nejlepší, je svěřit monitoring přímo PMS. Ta by měla okamžité informace o výkonu uloženého opatření, či trestu a mohla by nejrychleji adekvátně reagovat, případně uvědomit OČTŘ o porušení stanoveného režimu. Problém se naskytá v počtu probačních úředníků. Za současné situace by PMS na takový úkol nemusela stačit a bude nutno získat více odborných zaměstnanců PMS, a řádně je v používání systému EM vyškolit (jak nové

úředníky, tak i stávající) . Tato varianta je také drahá, nicméně z dlouhodobého hlediska nejjednodušší, jakmile by se vyřešil personální deficit PMS.

Sám za sebe bych doporučil navýšit personální zdroje PMS, aby ona sama mohla provádět EM. Usnadnilo by to práci úředníkům i při výkonu probačního dohledu a celkově by EM nebyl zprostředkovaný přes další instituci. Tento přístup by zaručil potřebnou rychlost reakcí na porušování režimů a ušetřil by PMS mnoho najetých kilometrů.

5.2. Snížení minimální věkové hranice trestní odpovědnosti

V této úvaze si dovolím ustoupit z oblasti procesního práva a krátkou odbočkou do hmotného práva se vyjádřím k hranici trestní odpovědnosti. V současné době, jak je již známo z úvodních kapitol, je minimální hranice trestní odpovědnosti dána věkem, a to od 15 let výše. Rozsáhlé diskuze a návrhy poslanců na snížení této hranice jsou v ČR častým jevem a je proto na místě, abych se k tomu vyjádřil.

Myslím si, že plošný přístup (tedy snížení hranice na 13-14 let), má minimálně jeden zásadní nedostatek. V rámci principů restorativní justice, a smyslu trestního řízení mladistvým vůbec, je podstatný **individuální** přístup k mladistvým pachatelům. Někteří pachatelé (za předpokladu snížené hranice) mohou být ve čtrnácti letech nadmíru vyspělí oproti svým vrstevníkům a mohou spáchat provinění z vlastní vůle, vědomi si možných následků takového činu. Na druhou stranu jsou zde i pachatelé, kteří nejsou dostatečně mravně či psychicky vyspělí a proto čin spáchali. Mám za to, že plošná hranice by měla zůstat na 15ti letech věku a ač to bude složitější pro OČTŘ, měla by se stanovit vedlejší hranice pro osoby starší 12 let, které se dopustily **zvlášť závažného provinění spáchaného osobou mladší 15 let**. Čili vše by se řešilo jako dosud, vyjma osob ve věku 12-15, které prokazatelně spáchaly zvlášť závažné provinění. Myslím si, že česká retributivně založená společnost by byla s takovým řešením spokojená.¹⁹³

Tato úvaha sebou samozřejmě nese úskalí otázek typu „*Třináctileté děti ve vězení?*“, nicméně ti samí, co by vznášeli takové dotazy, by byli i mezi prvními,

¹⁹³ Na mysl mi přichází již zmíněný případ „Kmetiněvského vraha“, který ve třinácti letech pohlavně zneužil a následně usmrtil třináctiletou dívku. Výsledkem řízení bylo „pouze“ nařízené ochranné opatření v podobě ochranné léčby.

kdož by lynčovali třináctiletého vraha. Je samozřejmě nutno vzít v úvahu veškeré principy restorativní justice, abych neodporoval v tomto odstavci sám sobě. Ideálním přístupem není samozřejmě zavírat např. dětské vrahy do vězení, ale zpřísnit přístup vůči nim. Mnoho hlasů se ozývá v zájmu ochrany společnosti proti např. dětem-vrahům, kteří nejenže podstoupí „pouze“ ochrannou léčbu, ale vyjdou z ní svobodní a s čistým trestním rejstříkem.

Mým návrhem je vytvoření jedné (vzhledem k počtu pachatelů zvlášť závažných provinění ve věku pod 15 let to bude stačit) specializované věznice pro tento okruh dětských pachatelů, která bude už svou existencí odstrašovat případné budoucí pachatele, ale zároveň bude dostatečně specializovaná, aby mohla poskytovat ochrannou léčbu a jinak s odsouzenými spolupracovat.

Taková změna by samozřejmě byla nákladná, a musely by se i změnit zákony (ZŘS, ZSM, TZ), a rozhodně si nemyslím, že by mohl mnou navrhovaný systém, tak, jak jsem jej vylíčil, bez dalšího být zaveden, natož fungovat. Domnívám se však, že můj přístup je nový, oproti „klasickým“ přístupům, které chtějí snížit hranici trestní odpovědnosti plošně, a je to dobrý základ pro další úvahy, které by mohly na tuto navazovat, ať už jen ve smyslu speciálního individuálního přístupu, či paralelní věkové hranice trestní odpovědnosti.

6. Závěr

Než práci ukončím, rád bych věnoval pár slov současnému soudnictví nad mládeží jako celku. Celá práce je, krom drobných odboček, věnována mládeži a z textu práce může vyznívat, že zákonná úprava až přespříliš hledí na práva dítěte/mladistvého. Samozřejmě, restorativní justice, ale i mezinárodní smlouvy, doporučení Rady Evropy nás nutí ke zvláštnímu přístupu vůči dětem i mladistvým. Otázka ale zní : „Je tento opatrný přístup vždy vhodný?“ Dostáváme se do situací, kdy usvědčený vrah jako třináctiletý znásilnil a následně usmrtil spolužačku a vyšel z ochranné léčby s novým jménem a čistým trestním rejstříkem. Kde máme záruku, že jej ochranná léčba napravila? Proč nebyl (po)řádně potrestán? Nebýt médií, jimž se podařilo identitu vraha zjistit, jak máme vědět, na koho si dát pozor?

V současné době se společnost dostala do fáze předčasného dospívání, třináctileté děti svým vzrůstem mnohdy převyšují své rodiče a jsou dostatečně fyzicky i mentálně schopné dopustit se těch nejzávažnějších provinění. Sám si myslím, že restorativní justice jde správným směrem, ale způsob, jakým se zatím ubírá, je až přespříliš opatrný. Samozřejmě, restorativní justice má za dobu své existence výsledky ve snížení kriminality, i ve snížení recidivy, ale individuálně vůči více nebezpečným pachatelům (násilné trestné činnosti) mi nepřipadá restorativně-justiční přístup vhodný a preferoval bych represivnější zacházení ve formě opravdových sankcí.

Odhlédneme-li od této krátké úvahy založené na osobním přesvědčení, domnívám se, že jsem objektivně v práci obsáhl nejdůležitější oblasti soudnictví nad mládeží. Větší část práce byla věnována Probační a mediační službě a vazbě, tato dvě témata považuji za základ celé diplomové práce, a proto jsem i stručně zmiňoval za pomoci komparace jejich cizozemské alternativy, resp. alternativní opatření místo vazby v zahraničí .

Elektronický monitoring může být považován za odbočku, vzhledem k tomu, že zatím není využíván, nicméně snad brzy využíván bude, a považoval jsem proto za vhodné věnovat mu alespoň část práce. Jsem přesvědčen, že časem, až bude monitoring fungovat, bude hojně využíván i v řízení s mladistvými pachateli a sám tím napomůže ke snížení recidivy. Prozatím si však musíme vystačit se současnými opatřeními, která i tak vykazují dobré výsledky,

kriminalita mládeže se totiž snižuje. Toto považuji za pozitivní restorativně-justiční výsledek práce Probační a mediační služby i všech orgánů zúčastněných na řízení a doufám, že za stále se zvětšující komunity odborníků tomu tak bude i nadále.

7. English resumé

This paper observes Czech criminal juvenile law, especially the trial procedure. In this work, I focused on differentiation of juvenile and adult criminal law, specifying the differences throughout the entire work.

Introductory part summarizes basic terms and legal principles used within juvenile court procedure such as restorative justice or specialized juvenile court.

Mainly I focused on Czech Probation and Mediation service and its' foreign alternatives, and on juvenile custody and possible alternatives to it. The idea of this work was to come up with a summary of the alternatives and bring in a new view with the coming of electronic monitoring system in near future while using the praxis and knowledge of countries which already use this system, or systems similar to it.

I also wrote two essays *de lege ferenda*. The first essay is considering the ethics of electronic monitoring and it also ponders about benefits for both parties, the offender as well as law enforcement subjects. I promote the idea of electronic monitoring being better for juvenile suspects/offenders rather than keeping them in any penitentiary facility. I have also dealt with three probable ways of realization of the EM project.

Second essay deals with discussion of lowering Czech criminal responsibility age restriction, which is currently at 15 years of age. I have come up with a new approach, which I believe will make the readers think about parallel lower age restriction for serious crime offenders, as I believe that current approach to serious offenders has been too soft on them, and didn't have enough repressive effect, however, I still think that restorative justice is a set of good principles to follow, nevertheless, it lacks repressive means to sanction the most dangerous juvenile criminals.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

Odborné publikace

BOLEDOVIČOVÁ, L.: *Podmínky uložení českého trestu domácího vězení a anglického curfew requirement*, Trestněprávní revue, 3/2013, s. 63.

KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, 143 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-021-8.

GABLE, Ralph; GABLE, Robert. *Electronic Monitoring: Positive Intervention Strategies*, [online] Federal Probation Journal, 2005., Volume 69, N.1. [cit.25.3.2016] dostupné z: <https://www.uscourts.gov/file/3500/download>

GAVRIELIDES, Theo. *Restorative justice theory and practice: addressing the discrepancy*. Monsey, N.Y.: Criminal Justice Press [distrib.], 2007, 301 p. Publication series (European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations), no. 52. ISBN 9525333329.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 5. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. Právní učebnice (Aleš Čeněk). 308 s. ISBN 978-80-7380-233-2.

HULMÁKOVÁ, Jana. *Delikventní mládež ve významných mezinárodních dokumentech*. Trestněprávní revue. 2009, č. 12, s. 36

HULMÁKOVÁ, J. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 xvi, 235 s. Právní instituty. ISBN 978-80-7400-450-6.

CHMELÍK, Jan et al. *Trestní řízení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 509 s. ISBN 978-80-7380-488-6.

JEHLE, J. *Trestní justice v Německu*. 1 vyd. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006. s 58. ISBN 80-7338-053-6.

KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Vyd. 1., 3. dot. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právní učebnice. 247 s. ISBN 80-7179-028-1.

MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, 640 s. ISBN 978-80-87212-39-4.

MATIAŠKO, Maroš. *Modely systémov súdництва pre mládež*, *Trestněprávní revue* 8/2011, s. 232. ISSN 1213-5313.

NOVOTNÝ, František; SOUČEK, Josef et al. *Trestní právo procesní*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, 410 s. ISBN 978-80-7380-237-0.

SOTOLÁŘ, A. K některým specifickým uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 3, s. 65.

SOTOLÁŘ, A. Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení věcí mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 6.

SOTOLÁŘ, A. *Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. *Trestněprávní revue*. 2006, č. 7.

SOTOLÁŘ, A. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*. 2005, č. 9, s. 229

SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 290 s. ISBN 978-80-7380-389-6.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. 3632 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL a Josef KUČHTA. *Trestní právo procesní*. 4., přepracované vydání. Praha : C.H. Beck, 2013, 1053 s., ISBN 978-80-7400-496-4.

ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha. C. H. Beck, 2011, 988 s. ISBN 978-80-7400-350-9.

ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ (eds.). *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. 252 s. ISBN 978-80-7478-898

ZEMAN, Petr. *Opatření nahrazující vazbu v trestním řízení*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). 153 s. ISBN 978-80-7338-100-4. dostupné [online] z <http://www.ok.cz/iksp/docs/375.pdf>

ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing). 136 s. ISBN 978-80-87071-55-7.

ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. 312 s. ISBN 978-80-7478-848-2

Právní předpisy a judikatura

Předpis č. 456/2009 Sb., Vyhláška o kontrole výkonu trestu domácího vězení

Zákon č. 48/1931, o trestním soudnictví nad mládeží;

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád;

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 1/1993, Ústava České republiky;

Zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., Listina základních práv a svobod;

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě;

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže);

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákon

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte

Všeobecná deklarace lidských práv přijatá v New Yorku dne 10. 12. 1948

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 8 Td 16/2013 ze dne 27. 3. 2013.

Závazný pokyn policejního prezidenta č.30/2009 Sb., *o plnění úkolů v trestní řízení*, ve znění pozdějších předpisů : č.150/2009, č.130/2010 a č. 140/2011

Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 7/2009 ze dne 8. září 2009, *o trestním řízení ve věcech mládeže*

Mezinárodní smlouvy a dokumenty EU

Minimální standardní pravidla soudnictví nad mládeží – *Pekingská pravidla* (rezoluce Valného shromáždění OSN č. 40/33 ze dne 29. 11. 1985)

Úmluva o právech dítěte (rezoluce Valného shromáždění OSN č. 44/25 ze dne 20.11.1989), vyhlášená ve sbírce zákonů jako Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.

Směrnice OSN pro prevenci kriminality mládeže - *Rijádské směrnice* (rezoluce Valného shromáždění OSN č. 45/112 ze dne 14. 12. 1990)

Pravidla OSN k ochraně mladistvých zbavených osobní svobody – *Havanská pravidla* (rezoluce Valného shromáždění OSN č. 45/113 ze dne 14. 12. 1990)

Doporučení Rady Evropy č. R (87) 20, týkající se společenské reakce na kriminalitu mládeže

Doporučení Rady Evropy č. R (88) 6, týkající se společenské reakce na kriminalitu mládeže z řad mladých lidí, pocházejících z přistěhovaleckých rodin

Doporučení Rady Evropy č. R (2003) 20, týkající se nových přístupů ke kriminalitě mládeže a role soudnictví nad mládeží

Internetové zdroje [online] a ostatní

Corpus Iuris Civilis [online] [cit. 3.3.2016] dostupné z: <http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Corpus/codjust.htm>

Statistiky kriminality [online] Ministerstvo vnitra České republiky [cit. 14.3.2016] dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>

Stránky australské restorativní justice [online] Neighbourhood justice centre [cit. 10.3.2016] dostupné z: <http://www.neighbourhoodjustice.vic.gov.au/>

Veřejná zakázka na zhotovení EM [online] Věstník veřejných zakázek [cit. 14.3.2016] dostupné z: <https://www.vestnikverejnychzakazek.cz/cs/Form/Display/647096>

Návrh zákona (tisk) 503/0 [online] Sněmovní tisky [cit. 14.3.2016] dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&t=503>

Závěrečná zpráva o experimentu „Elektronický monitoring odsouzených“ [online], Probační a mediační služba [cit. 19.3.2016] dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/zaverecna_zprava_o_experimentu_Elektronicky_monitoring_odsouzenych.pdf

Další krok k transparentnímu výběrovému řízení na elektronické náramky: Ministerstvo spravedlnosti zveřejňuje studii proveditelnosti [online] Tiskové oddělení Ministerstva spravedlnosti ČR, vydáno 28.7.2015, [cit. 20.3.2016] dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=6365&d=343937>

Německý trestní řád [online], Gesetze im internet [cit. 21.3.2016] dostupný z: <https://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stpo/gesamt.pdf>

Německý trestní řád [online], Gesetze im internet [cit. 21.3.2016] dostupný z: <https://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>

Federální zákon Spojených států amerických 18 U.S.C. Crimes and Criminal procedure [online] Legal Information Institute [cit. 22.3.2016] dostupné z: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18>

Zákon o pomoci dětem a mládeži (*Sozialgesetzbuch*) [online] Gesetze im internet [cit. 21.3.2016] dostupný z: https://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/sgb_8/gesamt.pdf

Youth Court Bench Book, 2013[online] Youth justice legal centre [cit. 20.3.2016] dostupné z: <http://www.yjlc.uk/wp-content/uploads/2014/05/2a.Youth-Court-Bench-Book-2013.pdf>

Youth Criminal Justice Act (YCJA) [online] Justice Laws Website [cit.20.3.2016] dostupné z: <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/Y-1.5/>

RABIŇÁKOVÁ, Dana (ed.). *Právo pro každý den: probační a resocializační program : metodické materiály a pracovní listy*. Vyd. 1. Praha: Partners Czech, 2006. 123 s. ISBN 80-903767-0-3.

Rezoluce OSN č. 40/33 - Minimální standardní pravidla soudnictví nad mládeží (Pekingská pravidla) [online], přijatá Valným shromážděním OSN dne 29.11.1985, [cit. 27.2.2016] dostupné z <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r033.htm>

HENDRYCH, Dušan. *Právnícký slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. 1481 s. ISBN 978-80-7400-059-1.